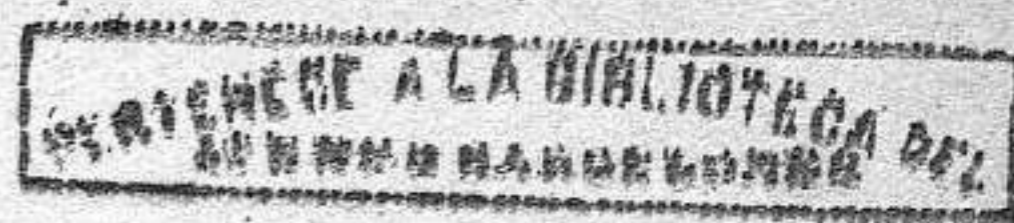

Revelació de Santa Brígida

III

Jo som ton Deu y Senyor a qui tu veneras. Jo som lo que sosting y manting los cels y la terra sense estreps ni pilastres. Jo som lo qui tots los dias, baix lo aparent del pa, soch sacrificat en lo altar, verament Deu y verament home; y Jo mateix som lo qui a tu t'ha escullit. Honra a mon Pare, ámam a mi y obeeix a l'Esperit Sant; ten a la mia Mare per Senyora tua, venera a tots mos Sants, serva la fe que t'ensenyará ton mestre, qui ab l'ajuda mia exí trionfant: ten vera humilitat, la qual consisteix en que't tingas y mostris esser tal com ets y donguis a Deu la gloria de los bens y mercés que't fa.

En aquets miserables temps molts m'aborreixen y mas paraulas y obras las tenen per dolor y vanitat; al diable ayman y cercan. No fan cosa per mi que no sia ab cor trist y amarg aburriment; y ni tan sols lo meu nom gosan posar en sos llabis. Mes al mon si que l'ayman y ab amor frenétich, tan que no's cansan de servirlo de nit y de dia, y van sempre adelerats pel goig de las cosas mundanas. Creu que'l servey que aqueixos tals me fan es pera mi tan grat com el d'un que oferís diners a son enemich pera matar a son propi fill. ¡Aixís procedeixen aquestos aymadors del mon! perque donan una petitíssima almoyna y m'honran sols ab sa boca a fi de que'ls vagin be llurs cosas y tráfechs, perseveran encastats ab la seva honra y ab los seus pecats, ofegant axís al bon esperit y no avansant may un pas en lo be ni en la virtut.

¡Ah! si tu't determinessis a estimarme ab tot lo cor y no desitgessis altra cosa que a n'a mi. Jo seré per tu com poderós imán que ab amor t'atrauré; y lo meu bras te servirá de coixí y defensa, y creu que es tan fort que quan está plegat no hi há qui'l doblegui: y es tan dols y suau lo reposarhi, que sobrepuja a tot lo imaginable y la seva fragancia es delit superior a tots los delits del mon.

Traduit per JOAN LLIMONA.

AMOR Y GEOGRAFÍA

comedia en tres actes

— DE —

BJØERNSTJERNE BJØERNSON

TERCER ACTE

ESCENA I

ANA

ANA, HELGA

(A la escena no hi há ningú; trucan a la porta. Al cap d'uns quants segons se se sent parlar desde fora.)

ANA

Es dir, que avuy vosté ha vingut a ciutat?

HELGA

Oh! no més per una hora.

ANA

Ha vingut sola? *(Entran totes dues.)*

HELGA

(Du papers de música.) Tota sola! He vingut no més que pera canviar aquêts papers de música. *(Mira per la finestra.)*

ANA

Avuy mateix?

HELGA

Sí, me vaig equivocar ahir al endúr-mels. Y a tu, com te prova?

ANA

Oh! mercés, senyoreta... sempre de la matexa manera.

HELGA

(Rient.) Sempre tan poruga?

Oh! . . Ja voldria veure lo que faria vosté si tota la nit tingués una fantasma dins de casa seva, que's passeja, amunt y avall; per les escales, pels pessadissos, pel celler... per tot arreu!

HELGA

De totes maneres, no pot ésser pas el papá, acabo de rebre una carta seva! Es a Kischenew a Bessarabia, quasi a les vores de la mar Negra... Axis, veus, ja pots estar tranquila; no't desvetllará pas desde allá. *(Torna a mirar per la finestra.)*

ANA

Com si'l conegués ab la manera de caminar... perque es que ell . s'han tornat dos.

HELGA

Com s'entén... s'han tornat dos?

ANA

Ben cert, miri,... hi há vegades, el sento caminar pel jardí, hi vaig. . ningú! Al cap de cinch minuts, el torno a sentir, vaig a veure... y es ell. Y axó vosté ho trova natural? Vosté creu que no hi há rahó de tenir por? .. Un home que té una ombra al seu devant... que no's veu.

HELGA

Qu'estás de broma, Ana! Y tu creus tot axó?

ANA

Si que ho crech!

HELGA

De totes maneres, axó podria ésser quan ell es aquí, però desde'l moment que't dich que es a Bessarabia! En la carta d'aquest mati'm diu que's recorda molt de mi, y que está sempre neguitós...

ANA

Potser es per axó que se'm apareix aquí cada nit?...

HELGA

(*Rient.*) En tot cas ho tindria de fer al pensionat, que es allà ont soch jo.

ANA

Es veritat!

HELGA

No li has explicat axó a n'en Turman?

ANA

Si, senyoreta, y sab que m'ha respost? Que la ciencia no hi creya ab les fantasmes. Y a veure diguim... després de tot lo que hem vist y sentit... porque no soch jo sola. Totes les persones qu'han vingut aquí ho han sentit.

HELGA

Es a dir, que no t'estás aquí tota sola?

ANA

Sola .. a la nit? Si ab prou feynes m'hi sé quedar de dia. Ni goso tant sols baxar al celler... no'm moch pas de la cuyna.

HELGA

Jo ni gosaria quedarmhi a dormir;

me fas esgarrifar no més ab aquestes histories.

ANA

Oh! no son pas histories; si ho vol provar.

HELGA

(*Mira per la finestra y després se mira'l rellotge*) Te volia preguntar una cosa, però..

ANA

Digui, senyoreta.

HELGA

No! no es res. (*Torna a mirar per la finestra.*)

ANA

Peró, qué mira d'aquesta manera?

HELGA

Jo?... Miro la gent que passa pel carrer, vetoaquí... Ho trovo molt distret.

ANA

Figuris, senyoreta, que hi há un senyor que passa per aquí cada dia desde fa un quant temps.

HELGA

Cada dia?

ANA

Sí, y fins de vegades, molts còps al dia; va ab un vestit gris.

HELGA

Gris?

ANA

Tan aviat va ab una com ab una altra.

HELGA

Y tu'l conexas?

ANA

Es el pintor que ha fet el retrat de la seva mamá.

HELGA

En Henning!

ANA

Si.

HELGA

Y passa per aquí, are ab l'una.

ANA

...are ab l'altra, sí!

HELGA

De noyes joves?

ANA

Ben cert.

HELGA

Y avuy que l'has vist?

ANA

No, encare no.

HELGA

Vols dir que no?...

ANA

Si vosté creu que axó li sabria greu!

HELGA

(*Ab tó reprensiu.*) Oh!... Ana... Es que, tens de saber que la gent es molt dolenta y quan un jove estima de veres a una noya, convé que's passegi en companyia d'altres pera desviar les sospites!

ANA

Que li ha dit en Henning axó?

HELGA

En Henning?... Si jo no hi he parlat may.

ANA

Ah!

HELGA

Peró, tu, no tens ningú pera estimar?...

ANA

Pera estimar... Segons com... hi há tantes maneras d'estimar.

HELGA

Vull dir... algú, que .. un bon amich, en fi!

ANA

Ah! axó!... no! Es massa aburrit. Ja no'n vull cap més are.

HELGA

Com... no vols tenir cap més bon amich?

ANA

No... y fins el meu propòsit l'he posat en una cansó.

HELGA

Oh! càntemela; digas, vols?

ANA

Si vosté ho vol, senyoreta; es sobre'l motiu de la «última rosa». Hi há també un altre motiu que es molt bonich, però ja no m'en recordo.

HELGA

Canta'l que sápigas, no hi fa res!

ANA

(*Cantant.*)

No vull tenir cap més amich; y tal com soch me vull quedar. A ningú més vull enganyar. Vull estimâ a tothom un xich. Avuy aquet, l'altre demâ, serâ sols sempre lo meu gust. No vull tenir cap més disgust Cad'hu com vulgui campará.

HELGA

(*Se mira'l rellotge en el moment en que Ana acaba de cantar, y f'ig corrents.*)
Adeu! Adeu!

ANA

Se descuyda la música, senyoreta.

HELGA

(*Corrent.*) No hi fa res! déxala estar!

ANA

(*S'en va a la finestra.*) No veig ningú!...
Oh! Ja ho sabré tot jo! (*S'en va depressa.*)

ESCENA II

TURMAN, BIRGIT

BIRGIT

(*Desde la entrada; derrera de la escena.*) Fassi'l favor...

TURMAN

Primer vosté!

BIRGIT

Peró si no hi há ningú, aquí!

TURMAN

Be ho sembla.

BIRGIT

Y no obstant, la porta es oberta...

TURMAN

Ah! si en Tygesen hi fos! (*Entrant tots dos.*)

BIRGIT

A vosté li deu haver vingut malament d'acompanyarme aquí?

TURMAN

A mí? Al contrari .. Y además, que de totes maneres, jo havia de venir a buscar un llibre pera en Tygesen.

BIRGIT

Ah! y apropósit, ont es are ell?

TURMAN

A Kischenew, a Bessarabia; ahir vaig rebre carta seva: me demana que vingui a buscar un llibre de la seva biblioteca, y que li envihi. Y'l seu viatge... com els ha provat?...

BIRGIT

Oh! molt be . encare que ha sigut un xiquet curt. Però era absolutament indispensable que Karen tornés aviat.

TURMAN

En Tygesen no trigará gayre!

BIRGIT

Tindría de parlar un xich ab vosté particularment.

TURMAN

Ab mí?... Estich a les seves ordres.

BIRGIT

(*Li fa senyal de que s'assegui y ella també s'asseu*) Qué feya en Tygesen quan ella s'en va anar?

TURMAN

Qué feya? Estava cridant tot el día. Havia arriuat a un punt que jo mateix no li podia dir una paraula.

BIRGIT

Vosté no fa cara de plányel massa.

TURMAN

Jo planyo tots els casats, sense excepció.

BIRGIT

(*Rient.*) A mí també?

TURMAN

Oh! vosté... el seu marit es a Odessa, y vosté s'está a Noruega!...

BIRGIT

Donchs, jo planyo tota la gent a qui'l treball fa tornar egoistas.

TURMAN

Egoistas? Però'l treball no fa tornar egoista a ningú.

BIRGIT

Vol dir? Ficis ab la gent... y ab vostè sobretot .. Hi há res que l'interessi a vostè, fora del seu treball?

TURMAN

Però axó no succeheix ab en Tygesen!...

BIRGIT

Ab ell no... no; ab ell passa precisament. Li sembla a vostè si necessitava pera res tots aquells mapas que tenia aquí?

TURMAN

Pera res absolutament Els sabia tots de memoria, y quan ne rebia un de nou, al cap de d'una estona ja'l conexia de dalt a baix.

BIRGIT

Donchs, perquè havia d'omplir de mapas tots els recons de la casa?

TURMAN

Oh! una mania seva.

BIRGIT

Peró, com es qu'havia arribat a agafar aquesta mania de treure la familia de casa, pera omplirla de mapas?

TURMAN

Vostè coneix en Tygesen?

BIRGIT

No, però ja sé lo que es aquesta gent de massa imaginació.

TURMAN

Donchs axis vostè ja sab lo molt sovint que aquesta gent s'encegan ab alguna cosa.

BIRGIT

Vol dir? .. Me sembla que es tot al inrevés.

TURMAN

Com al inrevés?

BIRGIT

Que aquesta gent d'imaginació son precisament els que jutjan millor de les coses; que ells son els vidents.

TURMAN

Oh!

BIRGIT

Y jo crech que quasi tot el mal del món ve precisament d'aquells que no'n tenen.

TURMAN

D'imaginació?

BIRGIT

Si. Miri. (*Pesant les paraules.*) Vostè creu que si en Tygesen no hagués tingut aprop d'ell un cert antich amich, hauria succehit tot axó? .. Y que si aquest amich no s'hagués ficat en assumptes particulars del altre, no s'hauria pogut arribar a una conciliació?

TURMAN

Vostè es igual, absolutament igual que en Tygesen! Com pot saber vostè que soch jo qui l'ha incitat a fer lo que ha fet?

BIRGIT

Com. . per les cartes de vostè mateix!

TURMAN

Per les meves cartes? Me sembla que jo sé be prou lo que escrich.

BIRGIT

N'está ben segur?... Donchs jo no ho crech!...

TURMAN

(*Un xich enfadat.*) No naturalment... Y... (*Irónich*) mirant a través de les meves cartes, vosté.. ?

BIRGIT

No!... Llegintles! «Vegentles»!, que es lo que vosté no sab fer!

TURMAN

Acabará per ferme creure que jo no la veig a vosté!

BIRGIT

Vosté?... A mí?... No!..

TURMAN

(*Del tot estranyat.*) Vosté es invisible?... Está bé axó; lo que pot una persona de imaginació!... En Tygesen may m'ha dit coses tan fortes.

BIRGIT

(*Presentantli la mà.*) Vosté es capás de veure aquesta mà?

TURMAN

(*Més estranyat encare*) Aquesta mà? Perqué creu vosté que no la puch veure?

BIRGIT

Donchs, n'está ben segur, de que la veu?

TURMAN

Que potser es invisible també?

BIRGIT

Y vosté veu com es la meva?

TURMAN

A no ésser que sigui d'un altre!

BIRGIT

Peró, com ho veu vosté, que es la meva mà?

TURMAN

Com ho veig...? Perque pertany al seu bras, rediable!

BIRGIT

Y qué hi veu vosté aquí?

TURMAN

Qué hi veig...? una mà de dona... ab cinch dits... bastant fins... una anell, la palma de la mà... Y qué més vol que li digui...?

BIRGIT

Mo més axó...?

TURMAN

...Una munyeca... ab una polsera d'or; en quan a les joyes, no hi entech res.

BIRGIT

Digui tot lo que hi sápig.

TURMAN

Sobre la mà?

BIRGIT

Naturalment.

TURMAN

Deu meu!... es evident que aquesta mà no ha passat may la bugada... Es tan blanca!

BIRGIT

Ja ho ha dit tot?

TURMAN

No hi veig res més... Les ungles.. Ah! vosté vol dir potser les ratlles de la mà? Vol que jo...?

BIRGIT

Si vosté pogués...

TURMAN

No, no hi entench res, y ademés, li tinch de confessar que no hi crech gens.

BIRGIT

Allavors, no té res més per dir...? Donchs be, no diria qué hi va veure un dia un a la meva mà... un que tenia imaginació? ..

TURMAN

No!

BIRGIT

Donchs, hi va veure'l meu caràcter... la meva historia.

TURMAN

A la seva mà? (*Se la mira.*)

BIRGIT

Si... me va fer veure que aquesta mà era meva, y perquè era meva. (*Turman fa un moviment d'incrèdilitat.*) Ah! ah! ah! Y vosté's pensa que veu, que entén qué es la dona? Que voste entén alguna cosa del matrimoni? Y vosté gosa ficarse en els assumptes particulars d'una familia, com ho ha fet are ab la d'en Tygesen? (*S'axecca.*)

TURMAN

(*Axecantse.*) Jo axó no ho he fet may.

BIRGIT

(*Molt seriosa*) Si, vosté ho ha fet .. y de tal manera que si vosté no fos orb com es, diria que lo que ha fet es un crim.

TURMAN

Un crim! De manera que jo he fet un crim!

BIRGIT

Hi há crims que no son castigats per la llei!... Y aquèts no son pas el més petits.

TURMAN

Per ecezemple...?

BIRGIT

Per ecezemple... el de pervertir als petits!

TURMAN

(*Enrabiât*) Dispensi, aquesta vegada, senyora...

BIRGIT

Oh! no s'eczalti, senyor professor! Sostinch lo que he dit: els homes d'imaginació, els grans genis sobretot, son verdaders infants. Ells creuen tot lo que vosté'ls pugui dir, ells creuen tot lo que vosté'ls digui, ells fan tot lo que vosté els fassi fer. Y per axó vosté que'ls ha donat concells, vosté es responsable dels seus actes igual que dels propis. Si vosté no hagués estat repetint cada dia a n'en Tygesen que l'èsser casat era un defecte, que era un obstacle pera'ls seus trevalls...

TURMAN

Peró desde'l moment que axó es veritat ..

BIRGIT

Allavors, segons vosté, el matrimoni, es a dir, el complement normal de tota ecezistencia, es una inferioritat, una...

TURMAN

El matrimoni es una cadena y un aburrimment.

BIRGIT

Ben dit! Estimar, desenrotllar el propi caràcter y'l propi cor, trovar en una companya una ajuda y un amor igual al seu... d'axó'n diu vosté una cadena, un aburrimment? Ah! are comprench tot el mal que vosté li ha fet ab aquexes idees!

TURMAN

(*Furiós*) Jo?... Però jo no li he fet may altra cosa que bé... quan en Tygesen se sentia aburrit, ja's cuydava de venirme a

buscar .. jo ho havia de fer tot per ell!
No, en Tygesen es un tirá y un egoista,
y'l meu únich crim es haverlo aguantat
massa temps.

BIRGIT

(*Rient*) Be! be! No s'hi eczalti... (*Seriosa.*) Per altra part me tinch d'ocupar
d'una altra cosa... que corre més pressa.

TURMAN

Qué vol dir ab axó?

BIRGIT

Aqui hi há algú que s'ha de salvar.

TURMAN

Qui, en Tygsen?

BIRGIT

No... en Tygsen ja es dels forts!... Però
n'hi há d'altres.

TURMAN

La seva dona?

BIRGIT

(*Fent signe ab el cap*) Si. Una dona, a
l'edat de Karen, quan el seu marit la
desatén pot arribar a perdre'l cap y fer
qualsevol bogeria... (*Contestant a un mo-
viment de Turman*) Parlo per lo que sé...
Peró vosté, es orb vosté... (*Va per anar-
sen*) Avuy tinch de veure a Karen im-
prescindiblement... A reveure!

TURMAN

A reveure! (*Ella s'en va depressa. Pau-
sa*) Es encantadora, en bona fe... instrui-
da... intel·ligenta... No n'he conegut pas
gayres de dones aixís. Are en quant a
volerme privar de que'm burli d'en Ty-
gesen, axó, de cap manera!... Però si ell
será'l primer, ell mateix será qui...

ESCENA III

TURMAN, ANA

ANA

(*Entra corrents*) Oh! Quin tip de có-
rrer!... Ah! Vosté per aquí?

TURMAN

La porta era oberta, y he entrat. Però
no hi he trovat ningú.

ANA

Si, m'havia descuydat de tancar-la...
Are jo... corria al derrera de la senyo-
reta...

TURMAN

Qué diu are! .. La Helga es aquí?

ANA

Si; ha vingut a canviar uns papers de
música.

TURMAN

A canviar uns papers de música... tota
sola?...

ANA

No hi ha vingut pas de sola?...

TURMAN

Ah!

ANA

Y la senyora, quan torna?

TURMAN

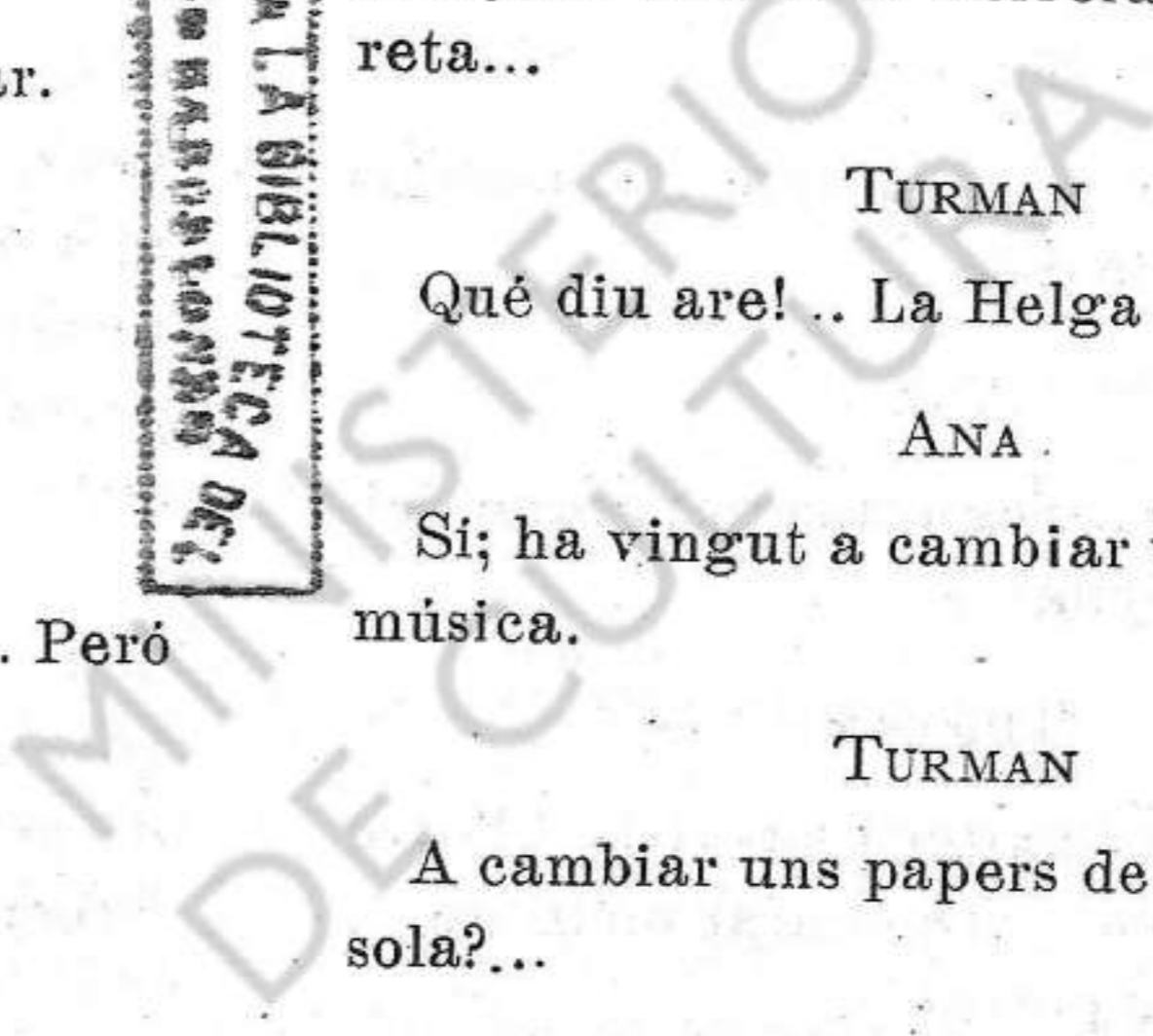
Ja ha tornat; se'n ha anat fa poca esto-
na al pensionat ab la Malla... Però, se-
gons dius tu, no l'hi trovarán pas, a la
Helga!

ANA

Oh! que be que hagin tornat.

TURMAN

Y les teves fantasmes?... Com van? En-
care't venen a desvetllar cada nit?

ANA

Si.

TURMAN

Donchs, ja pots estar tranquila, perquè ahir vaig rebre una carta d'en Tygesen, que es a Bessarabia, y com que hi há una lley fisica que diu que un cos no pot estar al mateix temps en dos llocs diferents. .

ANA

Vagi, vagi, ab les seves lleys de fisica!... Lo que li puch assegurar es que ell es aqui, y que jo l'he vist!

TURMAN

Y si axó fos cert, perque no'l podrias veure també de dia?

ANA

No ho sé, jo... Segurament perque deu tenir molta feyna.

TURMAN

En fi, ja que dius que l'has vist...! Entro aqui un moment pera agafar un llibre...; qu'es oberta la porta?

ANA

No ho sé; jo aqui no hi entro may per res.

TURMAN

(*S'acosta a la porta, y l'obra.*) Si qu'es oberta!

ANA

No'm vol creure. y axó que li dich que jo l'he vist! Que altres l'han vist igual que jo!... Are'm diu perque no'm surt de dia...! Just, no faltaria més que axó!

ESCENA IV

ANA, TYGESEN

(*Tygesen apareix per la entrada y román inmovilísat. Ana's gira, el veu, va pera cridar y no pot d'espantada. Ty-*

gesen s'adona del seu esglay y camina cap a n'ella, sense dir res. Ana's dexa anar mitj morta de por. Tygesen va cap a n'ella, y caminant dona una volta al lloch ont s'ha dexas anar. Ana axeca un xich el cap pera mirar, se gira y s'en va de quatre grapes cap a l'entrada; després s'axeca y fuig corrents, sense fer ni un crit.)

ESCENA V

TYGESEN, després TURMAN

TYGESEN

Sempre la matexa... no ha pas cambiat gens. (*Dona unes quantes passes.*) Tinch una set! Aquest viatge m'ha assecat materialment la gorja. (*S'en va cap a la porta del celler, se treu una clau de la butxaca, y al anarla a ficar al pany, la porta s'obra tota sola.*) Cóm es axó... aquesta també? Axis, donchs, totes les portes son obertes en aquesta casa! (*Fa un geste y baxa al celler; l'escena queda vuyda uns quants segons.*)

TURMAN

(*Surt de la biblioteca, duent un llibre gros a la ma*) Are ja no tinch de fer més que empaquetarlo y enviarlo... El vaig a dur al enquadernador; ell ho farà millor que jo. (*Anantsen cap a l'entrada.*) Aquesta xicota es realment incorretgible .. mira que sortir y dexar la porta oberta Ah! si en Tygesen hi fos! (*Tygesen apareix a l'entrada, sortint del celler. Turman se gira pera anarsen, el veu, se queda parat del tot, després fa unes quantes passes enrretera, y torna endavant.*) Mentider! (*Fa unes quantes passes cap ont es en Tygesen.*) Tygesen! .. Ets tu? (*Petita pausa.*) No ho ets pas. (*Se dirigeix cap al fons fent una volta ab calma, y s'atura al arribar a l'entrada.*) Ey!... Tygesen! Però, no, estich enlluernat... No es pas ell! (*S'en va depressa.*)

TYGESEN

(*S'havia quedat sense moures, y are surt del celler, y s'avansa.*) Quina por que ha agafat el pobre Turman .. Després de tot, cal confessar que no es gayre verosimil axó d'ésser al mateix temps a Besarabia y a Noruega. De totes maneres, si jo no he sigut sempre aquí, algú m'ha substituït. Ja no hi há més que una trista ampolla al celler; n'he trovat tres de trencades. Aquí han d'haverhi entrat lladres; es evident... Are ja no'm fa estrany trovar totes les portes obertes .. una casa abandonada; es clar, qué hi fan aquí les portes... Ah! es molt divertit quan un torna a casa seva, trovarho tot d'aquesta manera! Però, y la meva roba... Qui sab qué n'han fet?... Desde'l moment que m'han pres el vi, ja no estranyaria que m'haguessin saquejat'l guarda-roba. Ho vaig a mirar (*Entra a la biblioteca y'n surt al cap de pochi moments.*) Vah! ja m'ho pensava... M'ho han pres tot... no més m'han dexat axó! (*Una bata, feta un pellingot, que du a la ma*) Per lo que val, se l'haurian pogut quedar també; no m'hauria tornat pobre per tan poca cosa! M'en volia anar al pensionat, però després de lo que he vist, ja cal que m'en vagi a dalt totseguit. Son capassos de no haverhi dexat res. (*Anantsen cap al fons de la escena.*) Fins penso que, perquè no s'en han dut la casa! Si haguessim sigut a América, ja ho haurian posat tot demunt d'un camió y s'en haurian anat. (*S'en puja per l'escala.*)

ESCENA VI

MALLA, TURMAN

MALLA

(*Desde l'entrada.*) Cóm pot ésser! la porta del carrer oberta?... Y si en Tygesen hi fos! .. (*Entra.*)

TURMAN

(*Desde l'entrada.*) Soch jo, que m'he descuydat de tancar-la... (*Entra.*) Figuris que are mateix m'acaba de passar una aventura.

MALLA

Ah!... Que no es aquí l'Ana?

TURMAN

Deu ésser al jardí.

MALLA

Potser es al celler, miri, la porta es oberta... Però, qué li passa, senyor Turman?

TURMAN

M'ha succehit are mateix una cosa tan extraordinaria. .

MALLA

Qué li ha succehit?

TURMAN

Naturalment... axó... no pot ésser sino que ho he somniat... l'Ana'n te la culpa, que'ns ha girat el cervell ab les seves histories d'apareguts .. ab la seva mania de que en Tygesen té... té. .

MALLA

Una doble persona, veritat?

TURMAN

Oh! Vosté també ho sab...?

MALLA

Quantes vegades ho hem notat! El sentiam venir. Anavam a veure... ningú... Y després, al cap d'un moment, comparexia.

TURMAN

Malla, si axó que dius fos veritat, jo ho hauria tingut de notar igual que tu .. Ell ve a veurem bastant sovint.

MALLA

Oh! no tothom el sent igualment.

TURMAN

(Irónich.) Naturalment. En fi, lo que hi há de cert, es que totes aquexes històries vostres m'han girat el cervell, que .. penséu ben be que no hi crech... però en fi... en fi, m'ha semblat veure en Tygesen.

MALLA

Ont li ha semblat veurel?

TURMAN

Allà! A l'entrada del celler!

MALLA

En Tygesen!... Y quan ha sigut axó?

TURMAN

Are fa un moment.

MALLA

Peró si vosté m'acaba de dir que es a Bessarabia.

TURMAN

Es cert. Ahir vaig rebre carta seva... de Kischenew. Y no obstant era ben be ell, allà, are mateix, ab el seu barret gris... Ah! Deu meu!

MALLA

Qué li passa?

TURMAN

(Fent unes quantes passes enrera)
Allà!... *(Senyalant ab el dit.)* La seva bata d'estar per casa...

MALLA

Es cert.

TURMAN

No hi era pas aquí quan jo he entrat.

MALLA

(Agafantla.) Es la bata qu'ell duya!... De totes maneres, no n'hi há més qu'una! Jo crech més aviat que... *(Ensenya'ls forats que hi há)* de la manera qu'está...

TURMAN

Aquí tot es ben estrany!

MALLA

Qué té?... Está tot groch... que no's trova be?

TURMAN

(Tot perturbat.) Si, .. jo crech que .. m'en vaig al jardí que'm toqui un xich l'ayre... Vaig a veure si l'Ana es per allà!

MALLA

Vol que l'acompanyi?

TURMAN

No! no! Mercés!... *(Anantsen.)* Decididament, l'imaginació hi corre un xich massa en aquesta casa! *(S'en va)*

MALLA

En Tygesen no se'l devia endur pas aquest pellingot .. Axó tampoch hauria tornat tot sol. *(Se gira, y veu en Tygesen qui baxa l'escala.)*

ESCENA VII

MALLA, TYGESEN

(Tygesen camina ab precaució, ab la mirada impassible, els ulls ficsos sobre Malla; y sembla que vagi crexent la seva figura com més se va acostant. Avans d'arribar Tygesen al mateix punt ont es ella, Malla fa un crit, y fuig escorrentse tot al llarch de la paret.)

TYGESEN

S'en va, millor!.. Per lo que'm queda aquí... M'ho han pres tot, els miserables, tot, tot,... menys aquexa dona! Si al

menys se l'haguessin endut també... però, ella es aquí... y fa'l posat de no fer cas de res... Jo crech que'ls lladres s'arrivarían a endur la casa, y ella no s'en adonaria .. Decididament es molt divertit tornarsen un a casa seva, y trovar les coses d'aquesta manera... (*Petita pausa.*) Però jo crech... si la Malla es aquí... Karen també hi deu ésser... van marxar juntes, no hauria tornat l'una sense l'altra... Karen! Karen deurà ésser aquí desseguida... la tornaré a veure... Que'm fa tot lo que m'han pres, si en cambi tornaré a tenir a Karen.. Zut!... es ella!... (*Escolta.*) No, es en Turman .. ve cap aquí... fugim! (*Entra a la biblioteca.*)

ESCENA VIII

TURMAN, MALLA, ANA

MALLA

(*Ab animació.*) Vosté creu haverlo vist al celler. Donchs, be, jo li dich que l'he vist a l'escala!

ANA

(*Plorant.*) Y jo, ja li dich que l'he vist allà!

TURMAN

Y jo vos torno a dir que tot axó son histories que vosaltres vos forjéu. Aquesta Ana ens ha fet girar el cervell. . En Tygesen es a Bessaràbia; donchs no pot pas ésser aquí. Es científicament impossible!

ANA

Donchs jo no sé pas qué deu dir la seva ciencia, veliaquí. Li torno a dir... tan cert com soch aquí, li juro que l'he vist allà... ab el seu barret gris, y'ls seus ulls grossos que m'estavan mirant.

TURMAN

Zut! (*Les dones se posan quietes*) Sentiu?

ANA

Ont?

TURMAN

(*Senyalant ab el dit cap a la biblioteca.*) Allà!

ANA

(*A mitja veu.*) Si, es veritat!

MALLA

(*Lo mateix.*) Vol dir que are es allà?

ANA

(*Lo mateix.*) No'l sent?

TURMAN

(*Lo mateix*) Zut!... (*Escoltan tots.*)

ANA

Si! si! allà hi há algú! (*S'adona de la bata d'estar per casa, y fa un crit.*)

MALLA

Qué hi há?

ANA

La seva bata!

MALLA

Y be, qué?

ANA

Que ha vingut aquí tota sola.

TURMAN

Allavors, es que hi deu haver lladres.

MALLA

(*Esporuguida.*) Encare pitjor! (*S'amaga darrera d'en Turman.*)

TURMAN

(*Sentintse venir la por.*) Si sapiguessim no més qué ha estat axó... Ana, ves a mirar qué hi pot haver.

ANA

(*Plena de por.*) Jo!

MALLA

Obra la porta; axis tots ho veurém.

ANA

(*Lo mateix.*) Si vosté... la volgués obrir... vosté mateix...

TURMAN

Veshi, no es pas tancada la porta.

MALLA

Ana, fes axó que't diuen!

ANA

(*Hi va a poch a poch.*) Mentres . no hi hagi. . cap perill... (*Prova d'obrir.*) Es tancada! (*Corre a amagarse darrera de Na Malla.*)

TURMAN

Aqui dins hi há d'haver algú. . (*Corre a amagarse darrera d'Ana.*)

ESCENA IX

ELS MATEXOS, BIRGIT

MALLA

(*Vegent entrar Na Birgit*) Oh! Mira Birgit! ja estém salvats!

BIRGIT

Qué hi há?

MALLA

(*Senyalant*) Hi há algú tancat aqui dins!...

BIRGIT

A la biblioteca?

TURMAN, MALLA, ANA

Si! (*Birgit va per obrir la porta*) No! no! no!

BIRGIT

Perqué no's pot obrir? Qué passa? (*Va pera cullir la bata de terra*)

TURMAN, MALLA, ANA

No! no! no!

BIRGIT

Peró qué vos passa? En bona fé creuria que soch a casa de Maeterlinck! Qui hi há allà dins?

TURMAN, MALLA, ANA

Lladres!

BIRGIT

Lladres? Donchs, allavors, aneu a buscar la policia.

TURMAN

(*Viuement*) Ja hi vaig, jo. (*Va pera sortir; després torna enrera*) Sab ont es la senyora Tygesen?

BIRGIT

Aqui al devant, a casa d'una amiga d'Helga!

MALLA

A casa'ls Toresen.

TURMAN

M'en hi vaig corrents! (*S'en va*)

ANA

Y s'en ha anat!... Eus dexa totes soles.

BIRGIT

Més val que s'en hagi anat; axis vos podré dir lo que volia. Acabo de saber coses molt grosses referents a Helga.

MALLA

Referents a Helga...? M'han dit que ella era aqui.

BIRGIT

Es lo que falta saber; tot el pensionat está esvalotat per culpa d'ella. (*Ana va per anarsen*) Ey! esperat! (*a Malla*) Com se diu aquesta?

MALLA

Ana.

BIRGIT

(*Cridantla*) Ana, quedat aquí; escoltam. Diuen que tu y ella aneu d'acort.

ANA

Jo, en qué?

BIRGIT

Una historieta d'amor!

MALLA

Ab qui?

BIRGIT

Ab en Henning!

MALLA

El pintor!

BIRGIT

Si!

MALLA

Com s'entén, aquell que Karen rebia aquí...?

BIRGIT

Zut!...

MALLA

Oh! fugi!

BIRGIT

(*A Ana*) Y's diu que tu'ls has ajudat!

ANA

Jo? Es una mentida, una mentida...

BIRGIT

Es que hi há testimonis... Helga y les seves amigues han vingut aquí.

ANA

Axó... es molt possible... jo no'ls en podria pas privar. Però si hi há encare

algú que li hagi aconcellat no fer cas d'aquestes tonteries, soch jo!

MALLA

Tot axó es culpa del seu pare... el miserable!

BIRGIT

Aquí tenim a Karen!

ESCENA X

ELS MATEIXOS, TURMAN, KAREN, TYGESEN
després HELGA

KAREN

(*Entra, seguida de Turman, viuement*)
No es aquí Helga?

BIRGIT Y MALLA

No!

KAREN

Filla meva!

TYGESEN

(*Sortint de la biblioteca*) Karen! (*Birgit, Turman, Ana y Malla fan un crit.*)

KAREN

Tygesen! Tu! Has tornat! Ah! quina felicitat, quina felicitat! (*Se tira als seus brassos plorant.*)

TYGESEN

Karen! estimada Karen! Ah! quan penso qu'ets aquí (*De baix en baix*) No puch viure sense tu. Ho veus... no puch!.. Ah! he sigut tan desgraciada.

KAREN

(*De baix en baix*) Y jo!

TYGESEN

(*Lo mateix*) Jo no puch viure axis tot sol..

KAREN

No comprench com m'en he pogut

anar! Com t'he pogut deixar... com he pogut dexar la meva filla, la meva Helga!

TYGESEN

Jo tampoch ho comprench! soch jo que t'he tret! Jo no pensava més que en la meva geografia, y no't sabia estimar.

KAREN

No hi pensém més en tot axó!

TYGESEN

Tens rahó, no'ns en recordém del passat!

TURMAN

Peró jo'm creya qu'eras a Besarabia, amich meu!

TYGESEN

(Se'l mira y dona una abrassada a la seva dona) Imbécil. (Li dona una altra abrassada).

MALLA

Peró Karen... Y les nostres condicions!

TYGESEN

(Dexa a Karen y s'en va cap a Malla) Gran animal! (S'en torna cap a Karen y li dona una abrassada) Y are, caldrá viure tots dos... ben sols.

KAREN

Si. Peró la nostra filla, Tygesen! Si ho sapiguessis, he tingut com un pressentiment, y he tornat...

TYGESEN

Ah! Anemla a buscar tots dos junts, y la tornarém a tenir ab nosaltres!

ANA, BIRGIT, MALLA Y KAREN

Si, axó es. *(Ana y Birgit s'en van)*

TURMAN

Ah! axó... No! me faréu trastocar! *(Tygesen y Karen van pera anarsen. Malla y Turman els segueixen).*

ANA

(Torna á entrar ab ayre de triomf) La senyoreta es aquí!...

BIRGIT

(Derrera d'ella). Aquí tenim la Helga!

MALLA

Ella?

ANA

Si!

TURMAN

Sola?

ANA

Naturalment. *(Se presenta Helga a l'entrada).*

KAREN

Filla meva!

HELGA

(Llensantse als seus brassos). Mamá!

KAREN

(Donantli una abrassada). Ah! tu! tu! Per fi!

TYGESEN

Helga!

HELGA

Pare! *(Li dona una abrassada).*

TYGESEN

Si sapiguessis l'ansia que he passat per tu! A veure, digam qué ha succehit!

KAREN

(Apart, y de baix en baix). Helga!... t'ho demano, digam la veritat! *(Se llensa als seus brassos).*

TYGESEN

(Dexantse anar al demunt seu). A veure! qué ha succehit? Haviau convingut

ab algú de trovarvos en alguna banda, no es cert? (*Helga senglota. Tygesen li agafa la mà*). Eh, qué dius?... Era algú dolent? T'ha sapigut greu...?

KAREN

Digas, parla, Helga!

TYGESEN

Helga?

HELGA

(*Sanglotant*). Ell... ell... ell...

KAREN

Y be!... qué. .?

HELGA

Ell... no ha comparegut!...

KAREN

Ell no ha comparegut!

TYGESEN

Ell no ha comparegut! Está be!

TURMAN, BIRGIT, MALLA y ANA

(*Els uns després dels altres*). Ell no ha

comparegut! (*Karen li tira'ls brassos al coll, y's posa a ballar ab ella; Tygesen les agafa totes dues y balla també*).

TURMAN

(*Estirant a Tygesen pel vestit*). Are comprench que no vulguis més a la Malla.

TYGESEN

Ah! ja ho comprens, are?

TURMAN

Si, però sabs, jo tampoch hi vull saber res més ab ella! ..

TYGESEN

Malla! En Turman no't vol més a tu, ho tens entés?

TURMAN

Tygesen!

MALLA

Y jo tampoch! No vull més a n'ell ni a vosté! Me vull quedar tota sola... al menys axis, estaré tranquila!

FI DE LA COMEDIA

(*Traduida per EMILI VALLÉS*).

Sonets

I

La cansó popular

Pujam a la muntanya, y, desde el cim,
als horitzons s'escampa la mirada,
y per recort avans de la baixada,
qualque floreta anónima cullim.

Y passen els hiverns, y quan obrim
el llibre ahont la flor jau oblidada,
del mirador de l'alta serralada
ella ens renova la visió sublim.

Guarda la tradició catalanesca
la cansó popular, flor de garriga,
qu'al cim de l'avior vey a la llum.

La cantau, y de sopte se'm refresca
la dolsa imatge de la patria antiga,
y sent de la seua ánima el perfum.

II

Miramar

Sempre visquí vora del mar,
mes fins avuy no'l coneixia;
sobtadament, á Miramar
m'ha revelat sa fesomia.

Sembla somriure y alenar
com una verge qui somia;
de mon a mon, sembla passar
com una inmensa correntia.

Venen la flota y el fibló,
y del fantástich horitzó
no s'interromp la pau eterna.

Sols, a n'als ulls del pelegrí,
vibra quelcom de gegantí
quan passa l'ombra de *Blanquerna*.

JOAN ALCOVER.

Les bruixes de So'n Serra

Com si hagués qualca vegada
contemplat tal turbonada
ovelles blanques guardant,
un jove pastor un día
aquest somni o fantasía
me contava tremolant.

«Amb una remor qu'aterra
ja les bruixes de So'n Serra
he sentit posta de sol;
quan elles tan fort bramulen,
es segú que s'ennigulen
tots los espays amb un vol.

»Dels pastors de la marina
y terrible selvatgina
elles son espant y anuig,
donchs he vist moltes vegades
genetes corre'sustades
per los penyals de Ferruig.

»No sols la terra tremola
al obrir elles la gola
y llansar un ferest bram;
sino que de les montanyes
se remouen les entranyes,
com si fossen sech fullam.

»Els penyals que les tormentes
més horribles y valentes
han vist inmóvils passar,
per interna forsa empesos
del seu jas salten despresos
a n-el fons del comellar.

»Pels vessants d'aquella serra
a voltes s'obri la terra
y engoleix tronchs y penyals,
o per dins valls y collades
en sa nit mil flamarades
se veuen just fumerals.

»Qu'a voltes s'arremolinen
y per los espays s'empinen
com a torres de molí
llansant flametjantes roques
mesclades amb les grans soques
que'l día abans s'engolí.

»Altres pichs veix grans montanyes,
que brollen de ses entranyes
riuades d'aygues brillants
que, desfetes en cascades,
de les altes penyalades
devallen p'els seus vessants.

»Y dins les valls y planures
hi fan transparents y pures
rius y mars d'ones de llum,
com si aqueixes maravelles
fossen de fuses estrelles
o del sol líquit vesllum.

»Allá juguen y s'encalsen
y l'aygua per l'espay alsen
amb les seues mans de neu;
o canten, just pastorelles,
cansons tan fines y belles
que me roben el cor meu.

»Llavors veig que's precipiten
dins los covals ont habiten
nit y día treballant;
allá enfilen degotissos
en les sobres de sos rissos
que elles se van arrancant.

»Y mentres la pau eterna
que regna dins la caverna
no altera cap viure estrany
alaboren escultures
de fantástiques figures
amb un ardorós afany.

»Aquí onetjantes banderes
y llargues y altes fileres

de columnes: més enllà
mil figures comensades
que sols el poder de fades
pot arriba a terminar.

»Donchs no es cansen d'afanyarse
no mes quan van a banyarse
dins les aygues de crestall,
o quan en nits tormentosas
s'alboroten tot geloses
si les roben son trevall.

»Pero quan el sol apunta,
tot en boire que s'en munta
queda per l'aire espergit,
y per l'art de bruixeria
tot lo que avans hi havia
en no res s'ha convertit.»

MIQUEL GAYÁ BAUZÁ, PBRE.

Els quadros d'en Pidelaserra

esposats al Atheneu Barcelonés (1)

A tothom li semblará estrany que, devant d'aquets cuadros surti un a en-
rahonar.

Pero també ho fora que no surtis ningú.

Es a dir, devant d'aquets cuadros, tot ho es d'estrany.

De vegadas un no sab que dir y de vegadas un no callaria may.

Pero, vetaqui qu'enrahonar devant de la Naturalesa es una cosa necessaria.

No us ha passat que quant aneu sols per un camí, y us guayteu els paisatjes,
al emocionarvos de las vostras visions voldriau algú per comunicarvoshi mal siga
sino per dirli: ¿Qu'es hermós tot aixó?

Dons per aquesta rahó els poetas escriuen o pintan, o son esculptors o cantan
perque quan veuen una cosa hermosa els hi passa com si'n tinguesin massa y es
quan se la volen partir ab els qu'els escoltan.

Quan hem tingut una gran alegria la nostra ánima ens vol sortir per tot
arreu.

Y'l trovar una cosa hermosa fa molta alegria.

(1) Impresió llegida en dit Centre.

Per aixó, devant d'aquets cuadros d'en Pidelaserra tot ha de ser comunicació. Ell hi ha comunicat ab tot lo mon y tot lo mon ab ell.

Y la comunicació ha sigut feta per obra de la Naturalesa.

Els que no distingim entre poesia y realitat, devant d'un poeta com en Pidelaserra, ens trovém com els infants quan els hi ensenyan la lluna. Ens quedém encantats.

La emoció qu'ens donan els seus cuadros. no més se pot comparar a la de la Naturalesa quant hi sabém veurer l'ánima.

Perque la primera paraula qu'ens ve a lo boca no es pas: Qu'esta bé, sino: ¡Qu'es hermós!

En Pidelaserra es d'aquells homes que s'emportan las montanyas y las posan a tot arreu.

Es d'aquells homes que si no ni havesin, el mon estaria perdut.

A homes aixis, no mes els poden sustituir els espectacles de la Naturalesa.

Mireu que fense veure el Montseny aquí dintre es una cosa com es are un miracle.

Veurer un abre al mitj d'aquesta sala. pe'ls qui'ns agrada veurer abres, es la delicia mes gran del mon.

¡Veurer un abre a dalt del cim sota del cel!

A n'en Pidelaserra aixó l'encanta. Figureuvos quin home ha de ser.

Un vell qu'ens espliqués una rondalla ahont hi sortís un abre no'ns en parlaria pas tan bé.

Venen ganas de cridar: ¡En Pidelaserra ha arrencat un abre ab arrels y tot!

Y tan val arrencar un abre com una montanya.

Y ell n'ha arrencat moltes de montanyas.

Perque el que vol un abre tindrà grans montanyas.

Jo, vatj anar al Montseny y a l'Ermita de Sant Segimon hi vatj trobar a n'en Pidelaserra que hi vivia.

Era un dia qu'estaba nuvol.

El vatj trobar esmorsant. Després vam anar al seu cuarto y'm va ensenyar una tela ab un paisatge d'aquells grans entorns.

Y vetaquí qu'era un paisatge asoleyat.

Jo no feya sino mirar el cuadro y el paisatge tot nuvol qu'es veyia per la finestra. Y pensava:—¡Y are, qu'es diferent!

Pero mirant mirant, veureu que la llum del cuadro m'asoleyava el paisatge ennuvolat.

Y no's pot dir que fos ben bé'l cuadro el que me'l asoleyava, porque tot just era comensat. S'ha de dir qu'eran aquells tres o quatre cops que hi havian donats.

M'en recordo qu'en Pidelaserra ens va acompanyar fins a la porta del convent y nosaltres ens en vam entornar montanyas avall.

Jo, que mai havia estat al Montseny mentres hi vatj ser hi vatj trovar a falta l'escalf d'haveri estat y vetaqui que las sevas bellesas me semblaba que las veyia de lluny.

Quan vatj tornar a casa, va ser quan las vatj veurer d'aprop; ab tot l'amor que s'han de veurer las cosas.

Y'l recort de qu'en Pidelaserra pintava aquells llocs, va se'l primer entre'ls meus recorts del Montseny.

Perque lo que més estimeu en terras que no son las nostres es lo que es de la nostre terra.

Y ha succeït que'ls cuadros d'en Pidelaserra y'ls meus recorts s'han trovat tots plegats aqui y figureuvos quina emoció he tingut al veurer l'ánima d'aquells paisatjes que jo la guardo en els meus recorts.

Y potsé també es per aixó que jo us he parlat devant d'aquets cuadros.

Perque com podeu suposar no es pas el meu intent ferne una crítica ni molt menos fervosels admirar per lo que jo'n digui.

Que de críticas jo no'n se fer y d'admiració prou qu'en produeixen en qui se'ls mira.

Jo, no més voldria fer d'aquets moments en que us parlo, un instant de devoció.

Voldria que tots patissim de no sentir com en Pidelaserra y ell ens consolés a tots ab el seu sentiment.

Lo que de un a un fem tots quan entrem a contemplar aquestas obras. Vetaqui lo que voldria.

Aquell parlar de la nostre ánima a la multitud de la nostre ánima mateixa.

Aquell repós qu'ens vé. Aquella bondat qu'ens inonda.

Aquella veu pura que tots tenim escoltada per las impuresas y convencentlas.

Perque pera ferse purs l'Art ens ha sigut donat.

Contemplemla aquella torra dels voltants de la nostre ciutat.

En Pidelaserra d'aquella torra ens en dona tot lo que te de bó.

El que en la realitat la vegi tal com es aqui al cuadro, si es un home impur, se transfigurará al entrarhi.

Que ningú pot pecar en una mansió com aquella.

En Pidelaserra ens en mostra lo que nosaltres no hi veyam.

Es com l'amo de la casa qu'ens la fa seguir quan l'anem a visitar y'ns hi fa verer las perfeccions que nosaltres no hi sabriam.

Quin home en Pidelaserra! Ell no es pas com tots.

Quants y quants hi entran a las casas y hi son impurs com si no hi entressin.

Seguim al nostre poeta.

Fins ens porta als interiors dels carrers.

Sabeu perque es tan hermós aquell interior qu'ens ha mostrat: Donchs perque

en el cuadro hi ha lo que quedaria al ànima dels que hi han viscut si algun dia tiresin el barri a terra.

En Pidelaserra sab la immortalitat de las cosas.

Y per aixó'n roba l'ànima.

Pero las roba d'una manera que las fa veurer als qu'avants no las veyan.

Per xó es que us dic que homes com en Pidelaserra convenen tan a la societat.

Jo'm desfaria en elogis d'un pintor aixís y diria qu'es un gran temperament, un geni qu'illuminará las cosas, sino sapigués que dientvos qu'era un home necessari a la vida ja ni ha prou.

No us en recordeu d'aquell cuadro que va exposar a C'an Parés representant una familia burgesa?

Jo'l vatj anar a veurer moltes vegadas. No sabia lo qu'em passava. Aquell senyor y aquella senyora ab els nois, voltats de l'ambient d'aquella casa qu'es veu que son una familia molt rica, eran els grans sers representatius, si voleu els simbòlics, que prenian proporcions de gegants.

Eran aquells homes de sempre, aquelles ànimas eternes moduladas pel medi ambient de la nostre Barcelona. Eran el gran moment de la nostra ciutat en formació. En lo que tenian d'eterns palpitavan y la seva palpitació era aquesta que nosaltres coneixém tan perque ha creat lo qu'ens volta.

Els eran aquellas ànimas que han fet el nostre poble d'are, jo n'n diré ni bé ni mal, pero afirmaré que han fet el nostre poble.

Aquesta Barcelona que veyem y sabem de cor, perque es enmotllada á nosaltres, aquets carres ahont caminariam d'esma tot, tot aixó es fill d'aquell senyor, d'aquella senyora y d'aquells fills qu'ab els seus gastos nous els hi mostren nous camins proptosos.

Vist aquell cuadro d'en Pidelaserra, vista Barcelona. Perque en l'ambient d'aquella familia se coneix que s'hi fa una ciutat y la ciutat qu'es fa no pot ser altre que Barcelona.

En Pidelaserra ja us o he dit, en sab lo immortal, lo que malgrat ser fill d'un moment ha de viurer sempre.

Obrimli totas las portas á un poeta aixis.

Ell es el màgic qu'ens encantarà lo que nosaltres no sabriam encantar.

Deixeulo anar per las montanyas com a juell que va a la vinya a cullir raims.

Deixeulo anar per las ciutats a robar ànimas.

Tan d' bó de temps en temps ens podesem acoplar devant de las sevas obras parlanne tothom ab grans crits d'entusiasme mentres las figuras dels seus cuadros quietas en la immortalitat ens espli quin las espiritualitats de tots els posats, de tots els gestos y de totas las miradas y de totas las maneres de ser.

En Pidelaserra será'l gran predicador a qui escoltarem cridant y baladrejant quan ens vindrán las paraulas a la boca.

Y a cada crit, a cada baladreijament si anirà sentint de mica en mica un nou mon evocat per una pinsellada del nostre poeta.

No'ns olvidem mai de que per l'Art esdevindrem millors porque ab ell redimirem las nostres impuresas.

Vetaqui que en el mon de las ánimas solas hi ha gran festa porque un ánima s'hi enamora de la bellesa.

Que una ánima enamorada de la bellesa es com la llum en las tenebras.

Y la espasa de la venjansa ha sigut forjada.

Perque'l sol del dematí la fa ballar com el foc de las fornals.

Y las sevas espurnas son com els llamps de la tempestat.

Y la venjansa cau sobre l'esperit del mal.

Perque'ls homes impurs se tornan purs.

Y'l be's fa sobre totas las cosas.

Era un home que va anar a cullir presecs al seu hort.

Y vetaqui qu'el preseguer ab els fruits li va semblar tan hermós que no gosaba a alsar la ma pera cullirlos.

Y se'l miraba en contemplació y conexia qu'eran del Creador.

Y vetaqui qu'els presecs van caurer a las sevas mans.

Com els fruits qu'ens tira el cullidor enfilat a dalt del abre.

Y es que quan volem las grans cosas ens son donadas per l'encantament de la nostre ánima.

Y dirán els homes als homes: Hem corregut el mon per las terras més famosas y no hem trovat repós per la nostre ánima.

Ens hem quedat sota un abre que cada any floreix y hem trovat repós per la nostre ánima.

Vetaqui qu'el ben vingut entre nosaltres es el més contemplador, y de totas las nostras alegrias ell ens ha donat la primera.

Hem contemplat las montanyas y hem vist l'esperit de las montanyas.

Hem contemplat las casas y hem vist l'esperit de las casas.

Els meus cants han tremolat en els meus llavis y'ls meus crits s'han ofegat dintre'l meu cor.

Perque he sentit en tot mi un esborronament d'alegria.

FRANCESCH PUJOLS.

De Mallorca

El senyor Bisbe de Mallorca, Dr. D. Pere Joan Campins y Barceló, s'ha servit disposar que en endevant se tradueixin y's publiquin en catalá, en el *Butlletí* d'aquella diócessis, totas las encíclicas del Papa y que totas las sevas «Pastorals» y circulars dirigidas als seus diocessans se publiquin en catalá y en castellá.

En compliment d'eixa disposició el número del *Butlletí Oficial del Bisbat de Mallorca*, corresponent al dia 22 de Novembre, publica la «Epístola Encíclica» de Pius X en llatí, sa llengua original, y las traduccions castellana y catalana. La bellíssima versió catalana será indubtablement deguda al infatigable Mossen Antoni M. Alcover, Vicari General d'aquell Bisbat, qu'ha recorregut totas nostras contradas, rebuscador etern de las fonts vivas del llenguatge. Mossen Alcover te quelcom d'aquella tenacíssima activitat luliana que passa sobre els impossibles, y son amor a la llengua catalana, tan ardent y apassionat, haurá sentít viva joia devant de la justa decisió del savi Prelat.

Cal consignar també ab gran satisfacció que en lo Tribunal de la Curia eclesiástica de Mallorca, totas las declaracions, informes y acsuacions, fius las de carácter contenciós, se parlan y s'escriuen en catalá, a l'objecte d'honrar com es degut a la nostra llengua, y al mateix temps ne tinguin un coneixement perfecte y acabat tots los que hi intervenen.

No cal dir quant llògica y encertada ens sembla la disposició d'esperit del Ilm. Sr. Bisbe de Mallorca, tan conforme ab la compenetració que en tot temps ha existit a Catalunya entre la patria y la fe.

Las novas de Mallorca ens recordan tota la lluminosa conducta del gran filòsop catalanista Torras y Bages, avuv Bisbe de Vich, y las altas y nobles doctrines de *La Tradició Catalana*, y estableixen com una nova solidaritat entre catalans y mallorquíns.

De dol

Canto l'amor de mare,
l'únich amor que no s'entela may,
aquell amor que tots los cors amara
com la llum del mitjorn lo seré espay.

Canto l'amor qu'en l'infantesa mía
m'acaronava en son castíssim pit,
que fou després mon àngel de la guía,
qu'es ¡ay de mí! la estrella de ma nit.

Canto l'amor que'm sostingué fins are,
l'amor que m'ha deixat per no tornar;
canto l'amor perdut, l'amor de mare...
¡Cantantlo vull finir!

I

Comensava l'estiu.
Del Montseny per las serras caldejadas
trescavam, passejant nostras miradas
per l'horitzó soliu.

La boyra peresosa
creuava per mitj terme la montanya,
barrejantse ab lo fum de la cabanya
hont lo pastor endormiscat reposa.

Avansavam, callats,
entre cántichs d'aucells y bels d'ovella,
y en l'ermita llunyana, de l'esquella
sonavan los repichs acompassats.

Tot era ardent y gay;
com un sobrant de vida,
vessavan sos perfums la flor marcida
y sos colors los núvols del espay.

Tot era ardent y viu.
Sols tu vessavas, de mon bras penjada,
la tristesa en mon cor ab ta mirada
com sas ayguas al mar aboca un riu.

Mentres ton cos la febra consumía,
la terra s'enjoyava, 'l bosch floría...
Comensava l'estiu.

II

Sempre m'havía pensat
morí'en tos brassos ¡oh mare!
y en l'agonía, ta cara
contemplar á mon costat.

Qu'al rebre a Nostre Senyor,
te sentiría a l'arcova
arreglantme'ls plechs de roba
y axugantme la suor.

Y que després de finir,
tas mans los ulls me clourían
y qu'ellas me vestirían
com si petit fos encar.

Mes are, per ma dissort,
al arribar aquella hora,
no't podré tindre a la vora
per ferme dolsa la mort.

III

¡Qu'era trist veuret lluytar
entre la mort y la vida,
freda, suada, esllanguida,
sense poderte ajudar!

¡Qu'era trist veure minvar
de tos membres l'escalfor
y no poderte donar
la que sobrava a mon cor!

¡Qu'era trist pel meu amor
anarte perdent, oh mare!
veure afinarse ta cara
com una llantia qu's mor!

IV

En la nit en que morí,
veyent llum tan a deshora,
en la nit en que morí,
creyent ser a'l dematí,
alegre's posá a cantar
l'aucellet dintre sa gabia,
alegre's posá a cantar
fentme ganas de plorar.

Negat de tristesa'l cor
y ab un mitg somrís als llavis,
negat de tristesa'l cor,
vaig dirli ab veu de dolsor:

—¿Per qué cantas, aucellet,
a mitja nit? ¿Per qué cantas?
¿Per qué cantas, aucellet,
ab alegre refilet?

Calla, calla per pietat
mentres pena la malalta;
calla, calla per pietat...
¡Espera qu'hage finat!—

Mes l'aucell, alegre, ardit;
ignocent, canta que canta;
mes l'aucell, alegre, ardit,
va cantar tota la nit.

Va cantar tota la nit...
¡Ay! sos cants los sento encare;
va cantar tot la nit
l'aucellet alegre, ardit.

.
Aucellet, ja pots cantar...
¡Si ab tos cants la despertesses!
Aucellet, ja pots cantar,
mes, a mi, déxam plorar.

V

D'ensá que no tinch mare
la casa se'm omplena
d'amichs que m'aconhortan
en eix terrible dol:
tots los parents m'abrassan,
tots los vehins m'enrotllan,
y ab tanta companyia
may m'he trovat tan sol.

May he sentit la falla
d'aquella amor materna
com en aquestas horas
més llargas que la nit,
en que poruch contemplo
que tots los ulls me miran,
que tots los cors se'm obran
per consolar mon pit.

En un recó distreuen
de son dolor al pare
com si'l penar, a voltas
no fos un gran consol,

y a mos germans oviro,
mes blanchs qu'una mortalla,
guaytarse ab ulls plorosos
los seus vestits de dol.

Y l'ayre, espés y tebi,
passant per las escletxas
encar me du flayradas
de ciris apagats,
d'encens y medecinas
y febra... encar me porta
tristos gemechs y quexas
y planys mal ofegats.

Y las pregarias sento,
confosas y apagadas,
lo crit de las minyonas,
la fressa dels llensols
y aquell pantetj terrible,
y aquells sospirs d'angoxa,
y aquell remor de llágrimas
de quan restarem sols.

¡Oh Verge Santa! míram,
que se m'ha mort la mare.
Si tu no m'aconsolas,
no ho farà pas ningú:
l'amor qu'ella'm tenía,
l'amor qu'avuy me falta,
no me'l darán los homens...
Sols pots donarmel tu.

VI

De la caxa hont te varen enterrar
la clau ¡oh mare! so volgut guardar,
y a voltas en mos somnis, foll d'amor,
me penso qu'eixa clau es la del cor.

VII

Que la beso en lo front me sembla encare
quan adoro'l Sant Crist qu'ella adorá.
Si á l'hora de la mort lo puch besá,
pensaré que'l besá igualment la mare.

VIII

Eras tu la primera a qui ensenyava
d'amagat de tothom los versos meus
y tant ab ells ton cor s'hi delectava
qu'al llegirlos avuy me semblan teus.

En va'n pidolo com un temps solía
a tot lo que a mos ulls nex, viu y mor...
D'escriuren ¡ay de mi! ¿cóm ne sabría
si mullava la ploma dins ton cor?

¡Tot es en val... Demunt la freda llosa
m'ha relliscat l'armoniós llaut
y al ressó de la tomba silenciosa
sas darrerencas notas s'han perdut.

IX

Mira si t'aymo de cor.
Des qu'ets morta, tots los días
ploro igual que tu ho farías
si fosses viva y jo mort.

X

¿Qué es la vida, vida mía?
¿Qué es la vida, mon amor,
sino planta qu'es mustía
qu'avuy nex y demá's mor?

¿Qué es la vida, bona mare?
¿Qué's la vida?... ¡Jo que hi sé!
Ho era tot per mí fins are
y are veig qu'es menys que re.

Ho era tot quan tu vivías,
quan vivía ayment y aymat...
No era, no, un seguit de días,
qu'era un día no acabat.

Mes d'ensá qu'ets morta, ¡oh mare!
l'encisament s'ha esvahit.
y aquella vida tan clara
se m'ha tornat fosca nit.

No sé que'm passa, aymía,
 que sempre reso als àngels protectòs:
 si avans un ne tenía,
 li sembla á mon esprit qu'are'n te dos.

Semblavas una rosa esmortuhida
 que de molsa en lo llit jau sense vida...
 Ni'm sentías, ni'm veyas,
 mes encare somreyas
 com si un angel volés a ta presencia
 per rebre de ton cor l'última essencia.

No sé lo que sería...
 mes ¡felís tu qu'en la darrera sort,
 als besos de Jesús y de María,
 de mans de la agonía
 relliscares als braços de la mort!

1900 - 1901

JAUME BOFILL Y MATAS

MUSICA

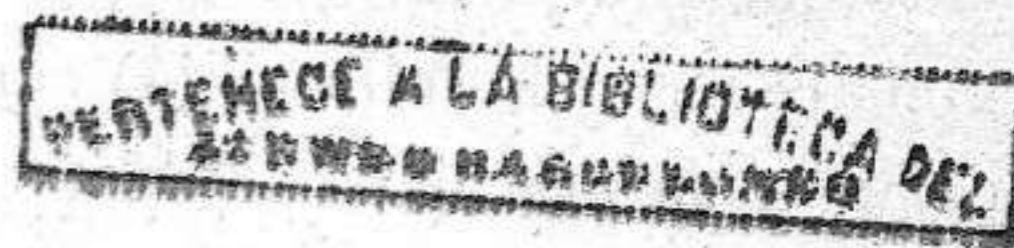
Altra vegada la Vidal, en Crickboom y en Granados.—Carta oberta a n'En Narcís Serinvá. (1)

Si havia de parlar aquí del concert donat el dia 27 per la Filarmónica, no faria més que repetir lo dit en el número passat a propòsit dels tres matexos artistes que ja prengueren part en la interessantíssima sessió del dia 20. Sols faré constar que en aquesta derrera, la senyoreta Francesca Vidal, se'ns presentá, además d'una excelent artista pera individualitat d'un conjunt, com una *virtuose* de primera forsa, car qui com ella toca coses tan difícils d'ecxecutar com de pahir, com son les *Variacions sinfóniques* de Bøellman, ja's pot dexar estar de tríos y altres entreteniments, si es que no té conciencia artística y anarsen per aquets monts, de Deu a donar serenates y sessions de gimnástica tot d'una pessa. Però, la senyoreta Vidal no pot amagar son superior talent artístic, y s'ha d'esperar que aquest li

(1) L'anticipació ab que, per raons de caràcter especial, he tingut de redactar les presents notes, no'm permet ocupar-me com deuria de la nova ópera *Acté* del jove mestre catalá, en Joan Manén, ab lletra d'ell mateix segons els cartells, y de l'Oliva Brigdman, segons algunes males llengües, disposades sempre a fer entendre lo blanc, negre. De totes maneres, consti que saludo a n'en Manén com al primer autor modern que ha pogut posar en el teatre una obra seva en catalá.—N. del A.

privi de seguir el camí del *virtuosisme* que pert a tans artistes que han arribat amunt com ella.

He de felicitar doblement a la simpática concertista, per la tria de l'obra qu'eczeclutá fora de programa, doncs ab obres per l'estil es com s'ha de desavesar al públic de que demani la torna. No es cert, amics y companys meus, admiradors de la notable violoncellista, que vos hauriau estimat més no haver de tenir el disgust de sentir una cosa com aquella? Doncs, perquè insistiau, demanant més música? Vos está be. No hi torneu una altra vegada.

* * *
Mon distingit amic, En Narcis Serinyá:

Sentiria de tot cor que vos haguessiu sentit molestat ni poc ni molt per la *nota de redacció* intercalada en mon article del número prop-passat, y que es lo que motiva les presents ratlles. Are es l'hora en que no he tingut ocasió d'enterarme del perquè d'aquella nota furtivament posada, ni de qui hagi pogut ésser, dels meus companys de redacció, l'autor d'aytal atreviment, car nostre director se n'es anat a passar una mesada a sa Illa daurada de Maylorca.

Pero, siguin els que vulguin els móvils del que posá la nota, sia fet pel director o per altre membre de la redacció, sia fet ab l'intent de fervos un reclám, sia ab l'intent de crevarvos, com se diu are, o ja sia senzillament una broma de l'Aguiló, que ja sabeu com les gasta, es la qüestió que'ns hem d'atendre per necessitat al *quod scripsi, scripsi*, y concedirli a la nota de *autos* la sanció dels fets consumats.

En aquest punt les coses, amic Serinyá, confesso palesament, que no crec se presti molt a discussió lo que vos díguessiu ó dexessiu de dir en la vostra conferencia sobre «la música dramática», tant més quan que's tracta d'una sessió d'una societat particular. Mes, com jo he sapigut l'intent que teniu de donar a l'estampa vostres *quartilles*, y tota vegada que algú ha volgut veure, sens motiu, en mon darrer article una alusió a determinades opinions vostres, heus aquí algunes lleugeres observacions pera provaros lo poc amic que soc d'alusions de certa mena, y que vos provarán, igual que a tots los meus lectors que estigan en el nus de la qüestió, de lo sincerament que manifesto disparitat respecte de certs punts que tractareu en la conferencia esmentada.

Crec, amich Serinyá, que al parlar de la música dramática, vos descuidareu d'enfondir un xic en l'història de la mateixa, en sos orígens, que encare que fos lleugerament esbossats, esplicarian tantes coses que en vostre treball resultan incompreses, y vos arrencarian tal volta certs duptes que vos privan d'entrar en les corrents modernes del Art diví, en axó, que alguns que pensan com vos en certs punts, ne diuen en sentit despectiu, *wagnerisme, art simbólic, domini de la dissonancia, música sense melodia...*

Creyéu, vos, a qui he admirat sempre, per la vostra erudició en diferents branques del saber, y molt especialment en la música; creyeu sincerament, com sembla despendres de vostre estudi, tan ben raonat en altres indrets, que Rossini fou el pare a Italia de la música moderna? Y qué voleu dir quan parléu de música italiana moderna? Son tal volta'ls vostres ídols després d'aquell gran farsant artístic, autor del *Barbiere*, els Mascagni, els Puccini, els Giordano?

Cauriau vos en aytal admiració, vos qui poséu als núvols a Berlioz, el gran entussiasta de Glück, vos qui consideréu al autor de *Els troyans* (injustament, segons la meua humil opinió) com el qui posá la primera pedra del drama líric modern, y per tant com el Mafumet d'aquest Alá prepotent de la música, en Ricart Wagner, devant de qui no vos decidíu encare a descobrirvos ab la major reverencia deguda al geni? Sembla com si no representés res pera vos l'insigne autor de *La Vestal*, el celebrat Spontini, ni tan sols l'intelligent autor de *La serva padrona* (1), ni tants altres que seguiren la obra comensada per Monteverde a Italia el setgle XVII, com ho fou al mateix temps a Fransa pel florentí Lully y un xic més tart per Felip Rameau, l'autor ilustre de *Castor y Polux* y d'altres 29 óperes, y que a Alemanya ho havia sigut per Enric Schütz (2).

Vos faig presents aquets datos y altres que esmentaria si no fos per la falta material d'espai, no pera ensenyar res de nou a un erudit com vos, sinó pera que'ls tinguéu ben presents al repassar el manuscrit de vostre conferencia, pregantvos que per la raó avans dita'm dispenséu de tractar els punts que voldria discutir ab vos, com son, entre altres, la influencia hipotética de Glück en Berlioz, el sentiment dramátic en l'obra de Glück, la relació entre la d'aquest y la de Wagner, la part que concediren a n'aquest mateix sentiment dramátic en l'obra musical Bach y Hændel, y la suposada introducció per Haydn en la música de la idea descriptiva ab sa *Creació* y ses *Estacions*. Mes si avuy m'es privat discutir desde aquestes planes, creyéu que tindré una verdadera satisfacció en tenir *ab vos un tête a tête*, y poder parlar, com ho farém, si a Deu plau, de vostres aficions y les meves: de Carissimi, de Couperin, de Weber, de Corelli, de Franck, de Mozart, sobre tot de Mozart, a qui creyéu encare l'inspirador conscient de la *reforma* (!!!) introduida a Italia per l'ilustrador, en *aries*, *duos*, *tercetos* y *concertants*, de Shakespeare, Schiller y Beaumarchais. Oh, musicófil de perruca enmatllevada que creyéu encare en el *torniamo all' antico* d'aquell italiá, en axó, que té tan poc valor, com tindria per eczemple pera revelarvos el caràcter de Goethe, aquell *llum, més llum* que se suposa digué al morir l'autor de *Faust*, o com el tindria pera pintarnos d'un tret la figura de Galileu aquell *e pur si muove*, que ja molts erudits comensan a posar en dupte! Y quina fregada d'orelles que vos donaria En Pedrell!

(1) *La serva padrona*, ópera de Joan Baptista Pergolesse, estrenada en 1733.—Joan Baptista Pergolesse nasqué a Nápolis l'any 1710, y morí'l 1736.—N. del A.

(2) Enric Schütz, nascut en 1585 y mort en 1672, es l'autor de la primera ópera alemanya *Dafne*, estrenada en 1677, y la partitura de la qual fou destruïda per un incendi.—N. del A.

No tinc més temps, ni espay, amic Serinyá, y ho sento molt. La ploma se'm escorre y veig que dexo sobre'l paper idees incomplertes y conceptes pera desenrotllar. Un altre dia ho farem vos y jo, sense que'ns fassin de testimoni'ls lectors de CATALUNYA; pero mentrestant, creyéume: are que fent honor a la dita popular, vos en anéu a passar el Nadal ab la familia a vostra possessió de Besalú, de vostra estimada Besalú, la del antic comtat, la de les esglesies romániques y de les veines y ombrívols rouredes, la dels recorts dolços de l'antigor, are que assoliréu per dues o tres setmanes la tranquil·litat y'l repós del esperit com de l'intel·ligencia, si les passejades per vostres oliverars y les patriarcals visites als camps, vos dexan qualque hora de lleure, repasséu vostres quartilles; ab elles al devant invoquéu a la Natura, com altre Faust freturat en les enervadores lluites de la vida, o ab la mirada sobre'l bust del immortal músic autor de les *Ifigénies* y les mans sobre l'ivori del teclat, feu sonar vostre vell clavier, y veuréu com l'inspiració vindrá sobre vos desde l'eccelsitut y les antigues divinitats a qui teniu per concelleres vos ensenyarán a desxifrar els misteris, que sols poden possehir els qui com vos, van a sanfonirse de saber en els códex rebregats de les biblioteques y'ls pergamins polsosos dels arxius.

Manéu a qui es sempre vostre amic afectíssim.

R. MONTANER.

Actualitats

EL GESTE D'EN PUJOLS —Encara que sembli estrany, En Pujols va parlar al Atheneu. Va parlarhi, y allí com a tot arreu, va fer un geste de simplicitat. No hi havia tauleta ab aygua y bolados. No hi havia rengles de cadiras, la gent estava en familiars rodones, y en Pujols va entrar, y, dret, va comensar a llegir devant mateix dels quadros. Deya cosas bellas, y la gent en sigué encisada. Semblava qu'en Pujols fos un avi nostre que

ens contés una rondalla, y, aquella nit tots ens varem sentir els ulls blaus.

EL MÍSTICH — *Amigo*, es terrible aqueix Rusiñol! No s'en salva ningú, ni els Jochs Florals, ni el militarisme, ni lo marquès de Comillas! Ab tot s'atreveix! Un dia arribará á fer ironias terribles sobre las sarsuelas de la seva senyora! Quin home en Rusiñol! Y fa botllofas! Caramba, noy!

PREMPSA

ALMUDAINA — Publica aquest article sobre el Félix de las Maravellas escrit per el nostre estimat col·laborador D. M. I. Oliver:

Despunta en nuestros días cierta tendencia de restauración luliana en el sentido de restauración de una de las

grandes divisiones del escolasticismo. En extremo insigne es para el Mártir mallorquin el puesto que se le señala de propulsor y corifeo de una de las ramas de aquella gran familia filosófica, al lado del tomismo, del escotismo ó del suarismo. Cuanto se haga para exhumar y res-

taurar el alcázar luliano es ne extremo meritorio y á los catalanes y mallorquines muy acepto.

Mas nos asalta á muchos la duda de si, en la crisis á que se hallan ahora sometidas las obras del B. Ramón Lull por virtud de tan amplio y generoso movimiento restaurador, triunfará definitivamente esta parte de su producción inmensa ¿Se salvarán sus tratados doctrinales y su metafísica cerrada, ó descollará por encima del teólogo, el místico y el enamorado de Dios; por encima del filósofo sistemático, el pensador desbordado, irregular y ardiente y por encima del hombre de cátedra el «almogávar de la idea», el «caballero andante del pensamiento» ó, mejor todavía, el sublime *juglar*, como me atrevo á llamarle invocando un texto del *Félix*, autobiográfico á todas luces? «*Juglar de fe e juglar de Christ*» que «*pres offici de juglar en quant anava pe los princeps e per los prelats e los pregava qae ajudassen a fe contra descreença ..*»; que «*era vestit de negre, e havia gran barba, e anava per les carreres faent gran dol..*» Paréceme (hasta donde puede llegar mi impericia en tan graves disciplinas) que el contemplativo y el arrebatado se levantan en Ramón Lull más arriba que el dogmático, con más grande eficacia y con menos singularidades y artificios. Porque en esta otra parte de su producción,—*Blanquerna, Llibre de contemplació, Félix, Desconhort...*—el entusiasmo persuasivo y afluyente se combina con el mayor interés literario y con una dicción colorida y jugosa, á menudo empapada en lágrimas, que distan mnchas leguas de aquel prosaismo espartañó de las *Ars magna, Ars demonstrativa* ó *Ars generalis ultima*.

Sugiere tales reflexiones la publicación del *Félix de les Maravelles del Mon*, que acaba de aparecer como el tomo tercero de las obras completas de Lull,

emprendida por don Jerónimo Rosselló y continuada ahora por entusiastas y diligentes discípulos, al frente de los cuales descuolla Mateo Obrador y Bennassar — El *Félix* es como el primer trasunto de la novela de aventuras en España: una novela de aventuras espirituales en que, partiendo de cierta admiración sistemática (casi la duda metódica, de Descartes) el heroe se engolfa en los viajes y en la exploración de la vida universal para llegar al centro de unidad de todas las cosas y á la explicación y resumen de ellas en Dios y por Dios. Libro de caballerías místicas en donde el autor puso toda su alma y toda su biografía, sin exactitud exterior, pero con hondísima verdad interna. Realmente hijo del alma de Lull es aquel Félix que «*corrió por los bosques, y por montes y llanuras, por yerros y poblados, y anduvo entre principes y en castillos y ciudades y se maravillaba de todo lo maravilloso que hay en el mundo, preguntando lo que no entendia y contando lo que tenia aprendido, siempre en trabajos y peligros para que á Dios fuesen honor y reverencia!*»

Entre las obras del solitario de Randa el *Félix* puede considerarse la primera en interés literario. El hombre complejo y atormentado del siglo xx, encuentra en la lectura de este libro una grata epuración de sus pasiones y de sus delirios estéticos, algo semejante al que huye de la gran ciudad y trueca los platos complicadissimos y tóxicos del *restaurant* por los alimentos homéricos y patriarcales: el pan, la miel y el queso saboreados en la choza de los cabrerizos. Asi también, cansados de decadencia y «preciosidad», dejamos sobre la mesa el último libro de la semana — Mirbeau, d'Annuncio .. — y espaciamos los ojos por las salubres páginas del *Félix*. Nos refresca una ráfaga de purificación, el aire de las cumbres. Es un retorno á las ingenuidades primi-

tivas: el fuir de la prosa monótona y pueril, llena de repeticiones y *ritornellos*, á modo de transición entre el rapsoda popular y el escritor de las futuras edades sabias, arrulla el espíritu con rumor de aguas cristalinas ¡Singular encanto el de esos libros del amanecer, escritos al rayar el alba de las nacionalidades! Empapados vienen todavía por el relente de la noche bárbara y suena en ellos algo como el canto del gallo, misterioso y evocador. Nada de común tiene el contentamiento que infiltran, con la seca abstinencia ó *ataraxia* de los estoícos y mucho menos con la satisfacción cirenaica. Jesucristo ha pasado ya por el mundo, y ha ungido á la humanidad con el bálsamo de la resignación y ha abierto los horizontes á la esperanza. Y, sin embargo, mucho de serenidad antigua y en cierto modo clásica infunde su lectura: el candor, la paz del alma, las revelaciones augustas de la soledad y el silencio.

Con este interés universal y perdurable, combinase otro de época y localidad. Muy poco se preocupaba Ramón Lull en sus obras didácticas del dato contemporáneo y pintoresco. Su poder y costumbre de abstracción se reflejan sobre el estilo que vaga, por ende en aquellas obras, en una peculiar sequedad metafísica. Mas en sus libros artístico-populares, en estos que creo llamados á constituir su gloria indefectible, hay como un soberbio desquite de aquella pobreza de color y ofrece como un vergel de amenidad en medio del erial de sus concepciones; sobresaliendo el *Félix* y poniéndose en primera línea. Ninguna otra le supera en abundancia de detalles y elementos poéticos, ni en animación, ni en movimiento y riqueza episódica.

Aunque fugaces y apenas perfilados como las parábolas ó *semblances* en que vienen envueltos, desfilan por el *Félix*, en inagotable variedad y muchedumbre, reyes y barones, prelados y eremitas, ju-

glares, peregrinos, barraganas, mercados, estudiantes, maestros de filosofía, toda una sociedad abigarrada y tumultuosa en la cual el siglo XIII ha dejado muchos rasgos de su verdadera imagen. Las doncellas andariegas abrevan su cabalgadura en la linfa de los arroyos, los frailes crúzanse con los tahures en equívocas hosterías. En cada cumbre un anacoreta y en cada bosque un porquerizo acogen al viandante y departen con él, en sabroso coloquio, descifrando la palabra de Dios que palpita en los mares y en los montes y en las estrellas y en toda la vida universal. Así, como de pasada y al desgaire, aparecen mil tipos y gérmenes, ya nobles ya truhanescos, que han de madurar y producir fecundas ramas literarias: el conde cazador que abandona estados y justicia tras el jabali, y la adúltera, embadurnada y llena de afeites, y el alquimista fullero, y los clérigos simoníacos, y los abades disolutos y carnales; rasgos mil, en suma, de la deplorable corrupción que había sobrevivido á la reforma cluniacense y que preparaba y solicitaba la tridentina, ó que servirán de materia prima para la elaboración del romancero, ó que recuerdan en no pocos puntos la pletórica vena del Archipreste de Hita, por más que el gran polígrafo mallorquin los evoque con chasquidos de látigo muy distintos de aquella brutal explosión de sensualidad, jamás aplacada en el creador de la *Trotaconventos*. Enfermo de maceración y austeridad, siempre con la calentura de su cruzada ideal y de sus proyectos de escuelas donde los religiosos «*aprenessen sarrahinesch e anassen a honrar la fe en la santa terra de Ultramar*», nada más opuesto al sabroso poeta rondeño, casi su contemporáneo, á quien debemos la *Batalla de don Carnal y doña Cuaresma* y el felicísimo *Elogio de las mujeres chicas* y en cuyos versos, de extraña y precocísima animación dado su siglo, apa-

recen como el triunfo y la apoteosis de la gula, de la lascivia y de cuantas pasiones formaban el fondo común de los clérigos corrompidos y de la secta de los *goliardos*. ¡Cómo contrasta el puro ascetismo de nuestro penitente con estas rehabilitaciones de la carne y de las paganas alegrías de la vida! ¡Cómo contrastan algunos episodios del *Félix* (por ejemplo, el de la mala mujer acompañada por un clérigo, el cual para hacer méritos se había encargado de conducirla á su prelado, y la acérrima repulsa de Félix por tan nefanda tercería) con el panegirico de la buscona, constante en las obras del Archipreste!

Fallé una vieja qual avia menester,
Artera é maestra é de mucho saber;
Donna Venus por Pánfilo non pudo más
[faser
De quanto fiso aquesta por me faser plaser.

Y, sin embargo, los rasgos son idénticos, así los enumere la indignación de Lull como la franca sensualidad del Archipreste. Pero en oposición á tales turbulencias de la vida activa, la contemplativa ofrece en el *Félix* todos sus atractivos y deleites. En las verdes praderías, á la sombra de árboles centenarios, junto á las bellas fontanas, el viejo filósofo lee su libro ó escucha el canto de las aves. El romero descansa de su jornada ó lava sus pies en el arroyo. El solitario contempla las estrellas, embebecido. Y estos encuentros, aventuras, hallazgos y sorpresas, estas pláticas junto al manantial, estas noches pasadas en la cueva de un ermitaño ó de un pastor, toda esta poesia, tópica, si se quiere, pero saludable y eterna, hará por medio de Lull y en el *Félix* su aparición en una lengua romance española y pasará muy pronto con don Juan Manuel á la prosa castellana y se dilatará copiosísima en el *Tirant lo Blanch*. Y hasta tres siglos después, sonará como un eco de esta simplicidad primitiva y campestre en las

insignes páginas del *Quijote*, cuyos Cardenios y Doroteas y cuyos lances de enamorados errabundos y cabreros hospitalarios traen á la memoria el germen inicial desarrollado y ensanchado hasta la perfección completa

Al lado de este tesoro de *semblances* que comunican al libro cierto parecido con una inmensa portalada ojival, cuajada de nichos y hornacinas historiadas; al lado de este derroche anecdótico en el cual podría hallarse restos é influencias de los *fabrioux* franceses transformados en parábolas morales, figura, como opúsculo aparte ingertado en el *Félix*, el *Libre de les besties* y en este opúsculo la única aparición española del *Román de renart*, epopeya satirica de la edad media que tanto ha dado que pensar y que escribir á los investigadores de la historia literaria. Sin embargo, el interés de dicha parte puede considerarse ahora secundario y de mera erudición al lado de la parte viviente del libro: cuanto hay en ella del espíritu de Lull ó de reflejo de la sociedad en que vivía. Disputen enhorabuena los grandes intérpretes, acerca del sentido recóndito de esa epopeya, sobre si la intención de sus autores fué ridiculizar la jerarquía feudal y sobre la personificación de la astucia en la Zorra venciendo á la violencia representada por el Lobo Esfuércense también en puntualizar los apólogos orientales que proceden del *Pantchatantra*, los que ya figuraban en el *Calila y Dina* ó en el *Sendebat* ó en cualquiera de los *isopetes* divulgados entonces. De estas meras cuestiones de número y primacia, completamente formales y externas, triunfan la frescura y la virginidad del libro en muchas de sus páginas. — El prólogo de Obrador pónelo de relieve y realmente inicia y prepara al lector menos acostumbrado. Su trabajo es completísimo y serio; y apunta, ya que no apura, todas las cuestiones que el libro suscita.

Por ejemplo, que el espíritu apologético saca de quicio muchas veces la significación de figuras tales como Ramón Lull. Baste recordar á los shaks pirianos en Inglaterra y á los cervantófilos en España. Magnifican lo baladi ó lo extravagante y olvidan lo substancial. Así, en esta singularísima literatura luliana, ha estado por mucho tiempo desconocido su principal encanto: el de ser una literatura *gótica*, gemela de nuestros grandes monumentos, primitiva y *trecentista*, franca y popular. De un lado los continuadores filosóficos se han empeñado en restaurar el sistema como cosa viva y durable, no por su exclusivo valor histórico; y de otra los apologistas locales han extremado su patriotismo hasta el punto de convertir el Mártir de Bujía en médico, astrólogo, descubridor del alcohol á el ácido nítrico, y hasta en alquimista tenebroso, rival de Paracelso y el marqués de Villena.

Esta parte añadida y legendaria, provocó, principalmente, la serie de reacciones y diatribas que sufrió nuestro escritor por parte de Bacón, Feijóo y el enciclopedismo, quienes combatían en Lull una especie de vestigio de supersticiones medievales ó como un monumento de cábalas y embrollos. El progresismo del siglo XIX, con la preocupación *iliberal* que lo caracterizaba, tuvo que ir más allá en el *Raimundo Lulio pintado por sí mismo*, obra de don Fernando Weyler, que fué el *homeromatrix* de esta cruzada. Mientras tanto la crítica de este mismo siglo empezaba á atinar con la reintegración y síntesis del bienaventurado mallorquin, que no fué alquimista, ni astrónomo, ni ocultista, ni hereje á lo Giordano Bruno ó á lo Pedro Abelardo, ni inventor de la aguja náutica, ni precursor de Cristóbal Colón con su explicación ó teoría de las mareas, ... sino soldado de Cristo en la forma desenfadada y libre de un Francisco de Asis y enci-

clopedista de su época que abrió cauce en sus obras al caudal de los conocimientos contemporáneos. *Juglar de Dios*, en suma, que con el *mester* de juglaría y clerecía corriente en aquel entonces, combinó los tesoros orientales y se derramó en libros copiosos y ardientes. Al lado de estos méritos poco suponen las noticias fragmentarias que pueda ofrecernos acerca de las virtudes del imán ó de las propiedades medicinales del ruibarbo, las cuales podrían entusiasmar al P. Pascual ó al P. Custurer en su tiempo, pero no á un lector de nuestros días. Por fortuna, hoy juzgamos con el espíritu y buscamos el sentido integral de las cosas.

VEU DE CATALUNYA.—Ha publicat el següent trevall de nostre amic en Joseph Carner:

L'IDILI DELS NYANYOS

I.—La estació era mesquineta; petita y ab escrostaments. La campana era esquerdada. A un cantó hi havia un jardinet ab nyanyos, cascalls y un anémich baladre tot brut. Més enllá, unas quantas acacias de bola, tristas.

El quefe d'estació era un pobre home. Baixet, de mitxa edat, de mirada vaga en els ulls grisos, duya un afictiu uniformelluent, l'ermilla descordada. Tocava la campana ab un gesto de infinita melangia.

May pujava ni baixava ningú. No obstant, el quefe d'estació, tocava la campana. No tivava massa. No més lo suficient pera fer un humil só dolorós. Devegadas alguna ánima selecta se'n sentia comosa, y treya el cap per la finestreta d'un vagó. El cap llegia las lletras negras que deyan el nom del poble, y contemplava un instant aquella miseria. Després desapareixia. El pobre quefe d'estació somreya dolsament. Tornava a tocar la campana escardalencia, y el tren se'n anava.

II.—¡Com hi estava fet, el pobre home, a la monotonía infinita dels trens que sortian del recó den Cis, y desapareixian

darrera de las tomaqueras del guarda-vias! Els trens eran pera ell un símbol fecond:—eixian, passavan, se fonian. Totes las energias feyan igual. Totes las forsas, todas las potencias, tenian la mateixa historia:—eixian, passavan, morian. Ell, el pobre home, també era una potencia y una forsa, més o menos intensa. Y tot el seu desitg era desaparèixer darrera las tomaqueras llunyanas.

Un gran cansanci de tot, li havia entrat en els ulls grisos, y s'havia ramificat per las células més apartadas del seu cos, groch de pols com el baladre.

III.—En els seus moments de descans, se treya unas ulleretas y netejava cerques y vidres ab una punta del mocador. Y llegia. Era instruit. Estava suscrit a un diari radical del més ferotges. Sentia que alló li feya mal, però tal volta perque aquelles doctrines de revolta contrastavan ab la seva dolsura, las creya sanas y bonas. S'admirava de la fortaleza d'aquella gent que tot ho volia acabar, cercant una hermosa resurrecció, després d'una mort terrible. Llegia, ab un tremolor que no podia dominar, tots aquells articles que parlavan de fam, de runas y de sanch. Prou tendre pera sentir y pressentir moltes injusticias, molts desastres silenciosos de las cosas, tal com ara están, desitjava la claror y la pau sobre'ls homes. Y sofria per ell y pels altres. Y sentia els ulls fatigats. Devegadas, cercava l'origen del mal. Ell estava fermament cregut de que hi hagué un temps que'ls homes eran suaus, y tothom cullia lliurement las fruitas dels arbres; y las mares alletavan l'infantó de la viananta lassa ab la seva llet, més fresca; y els vells eran com gerarcas que benehian, y extenian las mans protectoras sobre'l cap dels febles... Donchs d'ahont era vingut el mal? Primer, seria com un punt negre en l'horitzó. Dos noyets, jugant, haurian volgut la mateixa joguina. Dos homes, rient, defensant l'un el blau del cel, l'al-

tre'l blau del mar, haurian arribat a emetre l'un contra l'altre un judici lleugerament despreciatíu... Y el punt hauria crescut. Y se hauria fet la gran nuvolada llargueruda. ¡Y crims, guerras, copdicias y furias! Y després, els homes engegats, las costums consagradas y fetas rituals, las herencias, l'aparició de las grans creencias míticas que fan deus y héroes dels més grans congriadors de malvéstats!

¡Oh, si'ls homes se puguessin arreglar incruentament, com els bitllets que ell tenia en prestatjets simétrichs y agradables a la vista!

IV.—Mes pera regirar las iniquitats actuals, prou ho veyá'l pobre home, calia un nou seguici de facecias violentissimas. Ab els homes ja no hi valia'l convenciment. S'havia de fer un sacrifici terrible al Geni desconegut de la Pau, del Amor y dels Jochs Ignoscents, s'havia de passar per un túnel llarch, pera arribar a la plana rienta. Després de la acció y de la reacció, vindria la síntesis hegeliana; a pau primitiva, enrobustida per la lluita; la dolsor forta; l'apacibilitat armada de la inmutabilitat.

V.—S'aturá un dia un tren mixte que feya una gran fortor de bens. Ne duya dos vagons. El quefe de Estació tocá la campana, símbol de la humanitat ferida.

¡Oh miracle! Del tren aturat, d'un vagó de tercera, ne baixá una dona. Duya un fardo petit a la má. Anava senzillament vestida. Deuria haber passat la vinticinquena.

Era rossa y molt blanca. Hauria sigut prou passadora, a no ser pel nas aixafadet, y las dents fetas malbé. Era un xich parada. Al baixar, s'aixecá un xich las fandillas. Duya botinas de xarol.

El pobre quefe d'estació tocá novament la campana, y el tren se'n aná.

Prengué el bitllet a la nouvinguda, y se mirá la procedencia: *Barcelona*.

La nouvinguda, bordejant la via, se'n aná en direcció a las tomaqueras.

Peró el pobre home no la veyà: tornava a llegir cent vegadas el mateix mot: *Barcelona, Barcelona, Barcelona...* Després las silabas: *Bar, bar, bar... Ce, ce, ce... Lo, lo, lo... Na, na, na...* Y després feya combinacions enginyosas ab las mateixas lletras: *Lobar. Cena. Lola. Barcena. Arancel. Cala. Lana. Elena...* Sofria horrorosament buscant sempre més combinacions. Per fi, deixà el bitllet y mirà al seu entorn. ¿Per qué l'havia fet aquell trevall de combinacions que li deixava el cap tan pesant? No ho comprenia. No ho havia fet may en sa vida, fins a quell dia. Era una cosa extranya, incomprendible...

VI.—Camina que caminarás, la dona anava a las tomaqueras. Caminava ab cert balansament. Las botinas de xarol s'empolsavan d'una manera llastimosa. La dona rossa, no's recullí pas las fandiellas, y aixó que la roba era bona y molt ben tallada

La dona rossa tenia las mans blancas, la boca molt pàlida. Una sensació ben estranya dominaba en ella: sempre estava com *cansada de seure*. Y seya perque estava cansada, y es cansava de tant estar asseguda. Y aqueix cercle terrible era tota la seva historia. El nas lleugerament xato, l'hi tenia de naixensa. Las dents cariadas ho eran de tant menjar golafreterias. Per las lleminaduras, era insaciable. Se prenia grans culleradas de sucre. Las fruitas, las escullia ben macadas. S'aturava devant dels aparadors ab dolsainas, àvida. Menjava ab un delit estrany. Llavoras els seus ulls, gairebé sempre somorts, lluian. S'omplia tota la boca, y li plavia sentir aixafaments de cosas tovas. Sovint tenia vòmits y grans dolors. Devegadas passaba tot el dia recargolantse.

VII.—Camina que caminarás, arrivà a las tomaqueras... un vent calent movia las fullas

La dona rossa guaità a dins; no hi havia ningú; el guardavias, qui sab ahont

era. Entrà tranquilament. Esperaria al seu pare. Feya cinch anys, que la dona rossa, la filla del guardavias, servia a Barcelona y no més *pujava* al poble per las festas majors.

Ara, ja era per sempre que tornava al poble. Fins feya poch, el seu pare vivia ab una germana més vella que ell, però la germana va trovar un conco mitjidiot que s'hi casà. Y el guardavias, havia quedat com un mussol.

La noya tota sola, se'l refeya. Era un home alt, gros, taujá, que no deya may res. Quan parlava per etzar, y no li acudia un terme, se donava un cop de puny al genoll. Fumava ab una pipa vella y embarbossada; quan xuclava se sentia'l xerrich de la nicotina pel canó. No més menjava sopas, ab grans xarrups. De tant anar ab calsas amplas li havia quedat un aixencarrament de las camas—dels puntals—que'n deya ell. Duya un bigoti que feya com unas punxas rojas que no's podian torcer. Cantussejava molt sovint, però en veu molt baixa, y encara cosas absolutament inarmónicas. Era boig per la seva filla. La trobava fineta, la trobava senyoreta.—¡Fonoy!—deya admirat—¡quan camina no se sent fressa! La palpava per la roba. No havia volgut may que ella li enviés un xavo de la soldada.

Quan ella era al poble li dava tot lo que volia. Com era per la festa major, l'adroguer tenia rodonetas de pasta fullada ab crema, natilla o cabell d'angel, y el pare n'hi comprava munts. L'home veyà en aquell amor a las cosas finas y dolsas, una prova de la superioritat de la seva filla. Ell may havia pogut menjar més que sopas. Aixó si, de sopas, a cassoladas. Sopas bullentas, fum y such de nicotina eran totas las cosas que entravan per aquella envejable y inmensa boca enrajolada, caverna misteriosa, avench, pou, túnel, cau terrible. D'un glop buidaba una olla.

VIII.—La noya rebia ab delicias l'alenada calenta del aire. No's cansaria pas d'esperar. Solzament que millor era esperar a la cambra de dalt. Hi pujá lentament, balancejantse a cada esglahó y guaitant las rascaduras de la paret

Era una pobra cambra. Un llit desfet, un parell de cadiras, una calaixera. Unas calsas per terra, y en un recó, un'olla ab tabach. Un bagul sense pany, d'ahont sortia una beta, segurament adherida a uns calsotets, que no havian pogut veure may las bolvas que planavan ábundosas en l'aire. Sobre un escambell, ab un forat en forma de S, hi habia un gibrell d'aiguera, ahont el guardavias feya las sevas netejas. Un inmens canti de terrissa dormia sota el llit, entre fochs de borrhissol.

Una finestreta, donava a la via. Desde allá pogué veure la dona rossa com resplendian, abrusats, els rails, y fins els grans de sorra de la via. A l'altra banda del terraplé s'extenian els ceps, innombrables. Ella volgué allunyar la mirada, però la gran claror donava a tot un tó uniforme, palidament gris-blau. Treyent el cap a la finestra, sentia la fortor de las fullas peludas de las tomaqueras.

IX.—Va fer uns quants badalls suaus, esperant al pare. Contá fins a cent. Pensá en l'última tarde que habia passat en un ball de criadas. L'amohinava vagament la fortó de las tomaqueras. L'aire que feya el vano era massa tevi, y el ventar la cansava. Se li ocorregué que s'hauria de comprar un mirall. Torná a badallar.

La dona rossa s'ajegué al llit, y s'immobilisá en un comens d'entorpiment. Estava molt ben ajeguda. Va sentir com si l'aire cantés (¡ves si canta l'aire!) un tros de sarsuela que tocavan las orgas de Barcelona. Després li comensá un dolor estrany al cap. Se desfeu els cabells que li anaren demunt del pit, demunt de la

cara, demunt dels brassos. Llavoras se va trovar molt descansada. El blanch de las parets s'aná enfosquint. Un gall cantá molt lluny.

Y la dona rossa's quedá adormida, y somniá que li aixafavan el peu. Era que un raig de sol, abrusador, li besava las botinas de xarol.

X.—Al endemá demati feya una calor que abrusava. Els nyanyos eran dolzament colltorsats. ¡Pobres nyanyos! Abandonats, creixian en un ex-parterre plantat en dias felissos (oh el vers del Dant, que jo citaria si no hagués llegit may el Dant!) El quefe d'estació no comprenia'l seu dolor. El mosso era un brutal que de vegadas s'en posava una flor a la orella. Se semblava, en l'amor al ornat de las orelles, als indigenas de llunyans arxipélachs selvatjes.

Y els nyanyos sofrian.

Peró aquell dia, el quefe d'estació'ls contemplá. Encara tenia als dits el bitllet de Barcelona. Cercava una explicació al estrany fenómen psiquich en ell manifestat tot a l'hora, quant passa per devant de las flors febles y s'aturá sobtadament.

—¡Hilari!—cridá.

El mosso de la estació comparegué.

—Regueu aqueixos nyanyos,—feu el quefe d'estació.

XI.—¡Regar nyanyos! Heusaquí una cosa que a qualsevulga li hauria semblat banal, sense importancia. Dita pel quefe d'estació, era una veritable anormalitat mental, un sintoma de pertorbació.

Peró'l quefe d'estació tenia subtilitats, y totseguit volgué saber *per qué* havia manat que reguessin els nyanyos, ell que may, però may absolutament, s'havia fixat en las plantas

¡Ay! de moment li sigué impossible destriar las nuvoladas que regnavan en sa inteligencia. No podia donarse compte de res. No podia dir el *Cogito* cartessiá. Se sentia inconscient, instintiu, com la dona, com l'infant, com el poble.

Sentia una adhesió, un lligament extrany a n'aquelles flors lletjas y vulgars. Entreveya vagament, que l'atracció aquella, no li inspiravan els nyanyos en si, sinó'ls nyanyos en quant a símbol.

En aquell moment hauria llegit poesias den Selgas. Pensá en comprar-se una Botánica. En estudiar un tractat de Jardineria. En fer un recull folklórich dels noms del nyanyo en catalá, de las creencias populars, corrandas, rondallas, etzetra, en que apareix. En demanar llevors de totas las especies de nyanyos—peró de totas las especies de nyanyo *rosa!* En estudiar las propietats medicinals del nyanyo. En fer-se soci corresponsal de la Societat de Protectors d'Animals y Plantas. Ideas follas y llampegantas, tan aviat nascudas com fosas.

La particularitat de que no més l'interessés el nyanyo *rosa*, li féu comprendre que aquella flor era una evocadora d'un fenómen en que hi entraria'l rosa com element. Pensá en els crepuscles. Pensá en las sindrias. Pensá en las galtas dels homes sanitosos que coneixia. No era res, res de tot aixó. Y el quefe d'estació movia'l cap dolorosament.

XII.—Al fi's resolgué a anarsen a casa del apotecari, que tenia fama d'excelent naturalista.

L'apotecari era un home grós que sempre bufava. Quan feya un sospir d'esplay esbotzava las ermillas y esqueixava las corbatas. La vista li curtejava extraordinariament.

—Uffff! Segui, segui.—¿Y donchs que hi ha de nou, que hi ha? Bé, home, bé.

—Voldria sapiguer datos dels nyanyos o arbrets, diguili com vulgui.

—¡Per nyanyo el que va rebre ahir a la manilla *Mossán...*! ¡ufff!

—Si, però'ls nyanyos... párlim dels nyanyos.

—Ah, miri, son de la familia de las Balsamineas. Es l'*Impatiens Balsamina L.*; pedicels agregats, fullas lanceoladas,

las superiors alternas, etc. Floreix pe juliol y setembre. Prové de la India Oriental; es molt corrent en els jardins.

—Si, si, ja ho sé...

—Es diurética. Els japonesos n'utilizan el such pera tenyirse las unglas y els Tartres també, y además se tenyeixen el contorn del ulls ab la polseta del nyanyo, barrejat ab un xich d'alúm y excrement d'anech. ¡Ufff!

Meditant encare las paraulas del apotecari, al dia següent, el quefe d'estació s'estava en el seu deplorable despatxet, somort, ab els ulls mitj cluchs. Senti passos per la sorra que hi havia al voltant de la estació, tregué el cap y vegé al guardavias y a sa filla, que's passejavan.

¡La dona rossa! El quefe d'estació, sobtadament iluminat, doná un cop sobre la taula. La filla del guardavias duya el mateix vestit del dia anterior; un vestit *de color de rosa*. Un rosa inverossimil. Un rosa d'envelat. Un rosa de nyanyo. Un rosa com el d'aquells Amorets que hi ha en el sostre dels *colmados*.

¡Era ella! la que cada any per la festa major *pujava*. No era pas la festa major, ara, y bé havia vingut. Ell no ho comprenia. Ni tampoch li interessava compéndreho. Aquell rosa'l feya tornar plácit; en el seu esperit se fonian las boiras feixugas de las cavilacions. Obria la boca. Tant l'obri, que li caigué'l cigarret.

Inconscientment, se posá la gorra de gairell. ¡La gorra de quefe! Una cosa oficial! ¡Una institució! Donchs si, va anar de gairell, y el pobre galó en sospirà.

XIII.—En aquell moment, el guardavias y sa filla passaren per devant del despatxet del quefe.

La noya deya:

—Hi hauria de posar alguna altra cosa devant de la caseta. Las tomaques poden.

El pare doná un tom a la pipa.:

—Veurás; jo, ja las treuria. Empró...

El quefe d'estació s'enardí. Tregué el cap

—Hola, Buleya, ab la companyia. ¿Voleu llevar de nyanyos pera plantar devant de la caseta?

Sa veu era lleugerament tremolosa. El quefe d'estació senti una gran xardor, y, treyentse la gorra se ventá ab la visera.

XIV.—Una nit la filla del guardavias, sola a la caseta, se tragué una cadira en fora del llindar, assedegada d'aire. El dia habia sigut pesat.

El guardavias era fora.

Un vel xafogós enterbolia las estrellas. Un concert de grills, estrident, s'extenia pels camps. Las fullas se mustiavan de calor. La terra cruixia de la sequedat, y l'argila roja s'esquerdava. Las grossas y pesantas papellonas blancas, quals larvas foren moradoras de las cols y dels bróquils, se cremavan estúpida-ment en la llum de petroli de la caseta. Entre las canyas d'aprop de la via s'hi veyan las trémolas lluernas.

Enllá del cel uns nuvols fastiguejats llampeguejavan de rabia, absolutament impotents. Ab el seu cant etern una granota semblava riuessen dintre del safreig, ab tal esclat, que ab la pota devia aguantarse la panxa blanca pera no reventar.

De sopte, qui sab ahont, un gos feu un udol de fástich, gairebé un badall.

Altres gossos l'imitaren, d'esma

La Naturalesa tenia tot l'ensopiment de la son y tot el neguiteig del insomni.

De tant en tant passaba una ratxa calenta —tova y vulgar com la má del barber sobre una galta.

La filla del guardavias duya un vestit blanc.

XV.—El quefe d'estació avensava cap a la caseta.

S'havia extasiat ab las constelacions maravellosas. Reconexia que la ciencia dels Astres ha retrocedit d'ensá que l'han

agarrotada las Matemáticas inexorables. ¡Oh, la bella, cautelosa, misteriosa Astrologia, quals sabis, ab llargas paperinas negras per capells, y ab negres hábitos estrellats d'argent, preveyan els destins, auguravan els amors, anunciavan las guerras! Ells guaitavan en las diminutas estrellas llunyanas la gota de sang o la gota de rosada, y en sos tenebrosos observatoris.—ahont vivian ab las ólivas, els duchs y el mussols.—afalagantse la barba d'argent, deyan enigmas o escribian ratllas cabalisticas. Ells, ab sos canonets vidrats, y pintats ab simbols eran com els genis ab llurs tupíns ab homes dintre, las fadas ab llurs varetas, las bruixas ab llurs escombras voladoras. Embelliren son temps ab una esgarrifansa sobrenatural, y avuy encara'ns somriuen amables en els llibres d'estampas, o en las fantásticas llegendas.

Mes, avuy, la Poesia era impossible en l'Astronomia.

El quefe d'estació compregué que pensava contra'l pas del Progrés, y feu un sospir. No obstant sas ideas avensadas, sentia algún cop anhels mitjevals, y admirava a Lluís XI de Fransa y a Pere IV d'Aragó. Tots dos tenian astrólechs

XVI.—De las estrellas, per un naturalissim procés, passá a recordar el fatalisme que tot temps han tingut els homes, relacionat ab l'aspecte del cel. Encara nosaltres dihém bona estrella y mala estrella. Bona lluna y mala lluna. Veure las estrellas. Estrellarse. Llunátich, etc. etc. Y encara, el quefe d'estació recordava haver vist a Barcelona una operació molt original.

Era a la Virreyna. Un home enfilat dalt d'un tamboret primitiu, tenia al devant una tauleta llargaruda. Demunt de la tauleta, hi havia una gavia ab uns canaris. Els canaris, mitjansant una suma modesta, assequible a las serventas, donavan ab el bech uns paperets de

color, sovint ab promesas inefables. De aquella operació se'n deya *treure la planeta*.

L'home duya un casquet vermell, y un bastonet a la mà. Y aquell home, entre tots els miserables digne d'especial maledicció, traficava ab el Destí ab el gran Destí que cegà a Edip y malferí a Medea.

Y el quefe d'estació meditá quina seria la seva *planeta*, ull-trist y cap-jup.

Y guaitant cap a la caseta del guardavias, vegé una ombra blanca sota l'emparat

XVII.—Si; aquella era la seva *planeta*. El pobre quefe d'estació se sentia sech y xafogós com aquell vespre, y de son cors s'exalavan anhels envers la dolor femenina. Se trobava embolcallat d'una boira temptadora que li amagava'ls principis fixos, las doctrinas cantelludas y salvadoras. Estava cansat de la vida. May l'havia estimat ningú. Quan era més jove, l'entussiasmavan la Veritat, la Idea; mes ara queya sobre d'ell una extranya calma, com la parpella sobre un ull cansat. Desitjava una mà blana, que'l gronxés en el bressol invisible d'una protecció maternal. La seva soletat se li havia fet una obsesió. Quan el sol se ponía, els ulls se li humitejavan.

La presencia de la filla del guardavias, l'havia despertat de sas continuas abstraccions, y s'afanyava ja a vessar al mon visible sos tresors de tendresa. Aixís afalagava las bestias, s'extasiava devant de las flors, reya quan, al obrir la finestra de sa cambra, hi entrava l'aire fresch, besava als infants. . Y aixó a corre-cuita, assedegat de malgastar y escampar y espargir infinitament. Ja tenian pera ell una veu ben coneguda'ls colors, els murmuris, las vibracions. Y una alenada penetrant de joventut l'embolcallava...

Y aquella nit, con més caminava, més se sentia com ubriach, bategant de joya

inconscient, empés, lleuger com un colegial.

XVIII - ¡T'estimo!—li digué.—¡T'estimo!

Se feu un gran silenci. Ell respirava ab angoixa.

Per fi, se senti una veu apagada:

—¿De debó?

Feya bé de preguntarho. Un soldat y un adroguer ja se li havian declarat avans al ball de tarde, y al altre diumenge... ¡ni una americana! Per alguna cosa la Dansa es filla de la Movilitat.

XIX.—Al cap d'uns quants mesos de casada ab el quefe d'estació, la filla del guardavias pensava en el Venidor, en l'Infant. Era un trist cap-al-tart d'hivern que li feya recordar els cap-al-tarts de Barcelona, ab esquellons de cabras, encensos de moniat, vells que escombran fullaraca cargolantse d'asma, y amarguissima encesa de llums en las cambras calladas ahont els convalescents sucen molletas de pá en la llet tebia y amorosa.

Mes, ab tot, aquell cap-al-tart de la estació era més trist encara que'l de Barcelona. Feya molt fret, las planas eran núas, llisas, implacablement rectas; la pidolaira mirada dels homes no sabia ahont penjarse. La filla del guardavias, en la estació, arraulida, trémola, panallons al nas, á las orellas, a las mans, als peus, torturada per las frisansas, embolicada ab una manta, ab un mocador de llana al cap, folradas sabatillas de día, enormes pehuchs de nit, pensava borrosament en ninxos de color de terra, arbres alts y prims inclinats pel vent, grans figuras ombrivolas cavalcant sobre las altas teuladas y els més alts cloquers... Y cada día'l sol s'amagava entre núvols d'un morat viu de fret, plé d'estrements y y d'esgarrifansas.

En aquell cap ros ros, entorpit y somnolent, s'hi anava fent una claror vaga. El sacrifici de la maternitat comensava, y la filla del guardavias s'admirá y ex-

tasiá per la primera volta del seguici de tendresas de son pare y son marit. Somniant la dolzor del infantó rosat y cercant ab afany enjoguessaments, delicadesas, afalachs, no'n pensava cap que no'l trovés tot seguit amorosament prodigat sota l'encanyat de las tomaqueras, o prop del parterre dels nyanyos. Y els ullets inexpressius de la nova casada's fixaban ab insistencia en els ulls grisos y fatigats de son marit. El seu marit, li passaba la mà pels cabells, la abrigava, li parlava de cosas dolsas y llunyanas, pera ella absolutament incomprendibles, però ella feya com si las entengués y movia el capet com una gosseta dócil.

XX.—Seguit, seguit arribaren els tremolors inesplicables, las profundas melangias inmotivadas; els plors silenciosos, amagada ella pels recons foscos; el trovarse un dia bonica y posarse una cinta blanca al coll, y pentinarse ab extranya delectació, y caminar recullintse presumptuosament las fandillas: el véures lletja un altre dia, y no pentinarse, ni cenyirse, y calsarse apenas ab unas xinel-las gitanescas que s'arrossegavan; el sentir esllanguiments infinits, com si la seva pobreta vida cuquina y miserable, códol gastat, caigués en el gran llach y s'enfonzés en l'aigua verda. mentres demunt d'ella s'aixamplessin suaument els cercles de la Mort, del Oblit y de la Pau; el sofrir altras vegadas més forts cargolaments que may abjectament revolcada pel llit, mentres la pluja pentinava ab monóton ritme els llarchs cabells grisos o el vent semblava convocar ab sos udols un *sábbat* fumejant d'esperits maléfics y grotescos, o unas vespras solemniais de frares alsats dels fossars. alts y sinistres, o una ronda fantástica dels arbres negres y nussos que sá y enllá agitavan las brancaes que's brandian com llansas, o's colltorsavan com penjats.

XXI.—Y fou una nit plena de fadiga y d'estrany neguit pera la muller del

guardavias, quan tingué la visió que li restá incomprendible.

Un gegant escanyolit, ab una barba blanca que li queya fins als genolls, anava mal embolicat ab una manta esfilagarsada ab un fanalet a la mà. (car tot era ben fosch). Caminava per un amplissim camp, hont las herbas grogas s'erissavan de fret. Un mithólech hauria reconegut tal volta a Kronos. El cas es que'l gegant feya cara de pobre home; la seva pell era com un pergami; y els seus cabells blancs de tan vells se tornavan de color de tabach. Semblava molt avorrit y caminava d'esma. Era tan llargarut que feya pena. Sos brassos y sas camas eran unas pelleringas frévolas y interminables. Tenia grans solchs a la cara; solchs a sota els ulls, als costats de la boca.. tan defallida estava sa vitalitat, que tot en ell acusava consumpció; els ulls térbols, las unglas tovas la nou del coll esgarrifosament penjanta, els tormells que eixian com horribles gárgola.

Y el vell duya un saquet ab llevors de nyanyos. Y sembrava nyanyos per tota la plana. Y ¡oh maravella! tot seguit creixian els nyanyos, però raquítics, miserables, colltorsats de naixensa.

Y tot s'omplia de nyanyos, la plana, las montanyas, el mon. El vell arrencava las alzinass seculars, el pins y els roures, els blats y las vinyas... tot s'omplia de nyanyos de color de rosa brut o blanch empolsat. Las innombrables tijas se balansayan ab tristesa resignada, y l'aire que las movia era un llarch y somnolent Badall que regnava sobre la terra ven-suda, empobrida y espellifada!

XXII.—Y l'Infant era arribat. La muller del quefe d'estació, extenuada, sense esma, jeya en la cambra fosca, ben fosca. Al pensar en els sofriments passats, apretava las pobras dents cariadas, els pobres llavis blancs. No podia dir ni una paraula. Estava horriblement esbarrellada; els seus ulls eran marcits; els cabells,

enganxats per la suhor que havia fet com un mástich; els seus dits, esmolats com els d'una morta; a son pobre caparró desfet no li arribaven més que nocions vagas y llunyanas. Plena d'una lassitut infinita, ab prou feinas anava comprenent que encara era al mon.

Sa humil boniquesa de ball de tarde, era ben fòsa. Els cabells se li enmalaltian y li queyan; las cellas se li habian tornat claras; sas bellas mans, ja descuidadas, se feyan rasposas; son còs flonjo havia perdut l'esbeltesa primitiva, y tota la cara era invadida d'un tó malsà.

L'infant dormia en el llit conjugal, y el quefe d'estació anava del fill a la muller, sempre sollicit, plé de timidesa, ab la mirada atenta. Entre aquell silenci apenas se sentian els seus passos apai-bagats.

XXIII.—De prompte se senti un plor suau, suau, gairebé imperceptible. El quefe d'estació s'acostá a sa muller, y inclinantshi ab tendresa, li demaná que's serenés, que fos valenta.

—¡No puch, no puch,—deya ella.—Y plorava altre cop, dols y seguit, pera no despertar al Infant.—Escolta—li digué—no tinch més forsas pera dissimular. Ara ja no podria.

El quefe d'estació se passá la ma pel front. Mirá a totas bandas (¿per qué? desgraciat! tot estava a las foscas, el llit s'endevinava per una blancor confosa). No comprenia aquellas paraulas. No las volia saber

—Calla, callá—li digué amanyagant-la. Estás malalta, no sabs lo que't dius. Calla, amor meu, calla.

Se senti un gemech.

—¡Perdónam! He sigut molt desgraciada. ¿Me perdonas? Perdónam. Avans que tot, digam que m'perdonas.

—Sí, sí, te perdono—li digué ell, abrassantla poch a poch y fluixet.—Peró cálmat, cálmat, ho voldria tant!

La malalta torná a gemegar.

—Escolta...

No podia parlar. S'ennuegava. La veu li sortia extranya, gutural y ronca.

—Ja ho sé—continuá—que no m'estimarás may més.

En aquell moment l'infant despertá y se posá a plorar. La mare cregué que entre els plors del seu fill passaria més depressa y més ofegada la seva confessió, y baixant la veu, digué rapidament:

—A Barcelona hi... hi vaig dur mala vida... hi vaig dur mala vida...

Y altre cop esclatá en gemechs.

El quefe d'estació, esglayat, estengué'l bras, caygué a terra y estigué un quant temps sense coneixement. Però totseguit mare y fill el despertaren ab sos plors.

S'aixecá, palpant y tantejant, tremolós; y ell també arrencá en un sanglot, però un sanglot sol, tan fondo y tan dolorós, que li semblá que li trencava l'anima. Fou un sol sanglot, y després el silenci. Doná uns quants passos. Pensá en totas las ilusions desvanescudas; se senti un enterro per dintre, ahont els Jorns Passats anavan vestits de negre y ab llumanetas grogas. Son front crema-va, sa boca estava aixerrahida. Y els ulls, cansats; ¡oh, més cansats que may! Y li semblá que aquell cansament dels ulls el faria cego, y ell, ¡com s'hauria acontentat de no veure cap més cosa, cap més cosa! El fel de la realitat li feya pujar els seus regustos fins als llavis.

Peró la muller seguia plorant. El fill, cansat tal volta, s'havia ja adormit.

XXIV —Y llavors en el quefe d'estació hi nasqué un sentiment de compassió y de resignació que anava invadintli l'anima. ¡Oh, la pobre dona que plorava! Desde la seva miseria, volia aixecar els brassos. Niu d'egoismes, de mentidas, de concupiscencias, pero sobre tot niu de feblesas y de tremolors. Blicada pel vent, enmalaltida pel baf, arraulida pel fret, la pobre dona plorava.

Y ell, ell mateix? Ja comensava a fer-se vell. Y no li savia greu. Estava cansat de la monotonia, de la esterilitat y la desolació de la vida. Sentia un pes demunt de las espatllas. Tenia un gran fret als peus. L'insomni, la tos, el dolor l'atormentavan. ¿Qué valia la seva vida? ¿Qui era ell pera judicàr?

Y senti que desde aquell instant estimava ab un nou amor a la seva muller. Partian una càrrega de miseria, y no s'podian separar. Caminarian com dos vagabonds a la tardor, fins a la gran fossa oberta. Llurs cossos s'unirian per las mans, com llurs ànimas per la flaqueza. Y el quefe d'estació conmós per una caritat tolstoiana (per que en efecte havia llegit las obras del comte rus), digué a la muller:

—Te perdono ¿sents? te perdono...

Y el plor de la dona anà minvant fins a apagar-se.

XXV.—El quefe d'estació, encara ab el pas insegur, eixi de la cambra. Pensava en l'infant. Seria desgraciat com son pare y sa mare. Tindria poca salut. Viuria penosament. De cert fora lleig. Y endevinà per ell, pel nou nascut, un esdevenir de tedi. Y s'extremi al pensar en la espantosa banalitat, en la espantosa insignificancia que'ls homes duhen en las entranyas. Y compregué que las sevas infirmitats y els seus descoratjaments se perpetuarien en la infelicitat de las descendencias, de las tristas generacions orbas y arraulidas que esperaban en la ombra de la Inexistencia.

El cel era gris, y el quefe d'estació senti la gran crueltat dels rails, y dels

fls del telegraf, del quals ignorava la naixensa y la fi, y que li apareixian com a imatjes de lo Successiu y de lo Infinit. Alguns pardals piulavan.

Y medità'l quefe d'estació.

—Tal vegada, el Tot, la Vida, pera aconsolar als homes brollats d'ell en una separació momentània, els voltá en eixa vida d'apariencias bellas, prohibintlos el fruit del arbre de la Ciencia. Y si l'home ha menjat la poma temptadora, ha vist la Realitat y s'ha adonat de que estava nu, y han comensat son regnat en el mon la Lletjesa, la Tenebra y l'Oratje, enemichs de la Bellesa, la Llum y el Ritme. —Y li semblá trobar una certa proba d'aqueixa opinió en la maledicció que en el llibre sant del Génesis se fulmina contra'l Temptador: «*Super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ*».

Y seguí reflexionant el quefe d'estació:

—¿No podria enlassarse aqueixa doctrina ab la dels Thomistas que trovan la Bellesa en la essencia mateixa de las cosas? Car ells, per ésser llògichs, han d'admetre que l'origen de la lletjor está en el Pecat, que es l'únich medi que te l'home pera deformar la seva essencia y adhuch las cosas exteriors, fentlas servir de medis pera la culpa. Y prou savém—oh claror maravellosa!—qu'el pecat que ha engendrat a tots els altres es l'anomenat Original o sigui'l de l'Arbre de la Ciencia.

Y el quefe d'estació baixá els ulls concirós.

Havia arribat al parterre dels nyonyos.